

מהדורת ביקורת!

הערות ותיקונים
יתקבלו בברכה!

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

פרשת בשלח
(נמסר במוצש"ק בא)
שבת התשפ"ו בשל"ז
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

השלמה לגבי השאלה מדוע לא העלו הרמב"ם והש"ע להלכה ולמעשה, את המובא בתלמוד כי יש לפתוח במלתא דבדיחותא לפני הלימוד. המתנת שש שעות בין בשר בחלב לחתולים...

המשך תירושים על השאלה בעניין נוסח ישמח משה וכו', בשחרית דשבת, מדוע הביאו את הפסוק ושמרו בני ישראל את השבת וגו', ולא הביאו מה שכתוב בלוחות, זכור את יום השבת וגו'. בדין 'כבוד יום קודם לכבוד לילה', חשיבות סעודת היום יותר משאר הסעודות, ובעניין אכילת ביצים (ובצלים) בשבת.

המשך ביאור דעת הרמב"ם בעניין המיצוע במדות, דוגמאות מגדולי ישראל אשר הלכו ג"כ בדרך הזאת, ובנו על פי דבריו פירושים גדולים ועצומים.

ביאור דברי מהרי"ץ בחלק הדקדוק, לגבי הפסוק 'זובח תודה יכבדנני, ושם דרך אראנו בישע אלהים'. שי"ן ימנית ושמאלית. רמז שלושת רגלי השי"ן. ובעניין הגעיא שבאות יו"ד.

המשך בעניין השאלה מהיכן הרמב"ם לקח את עניין המיצוע במדות, בירור מהיכן נולד המושג 'שביל הזהב'.

המצאת המלה חנוכיה, מאת הרשעים, במקום מנורה, חנוכה.

חיזוק הרישום לשיבת איתן התורה שבעיר אלעד ת"ו, לבחורים מצויינים.

© כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 820

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה וליזכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"י"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחה ברוחניות ובגשמיות ולזיווג הגון ליהודה בן דרור הי"ו, וכן להצלחה בריאות ופרנסה טובה לדרור בן שלום הי"ו, שהתנדבו למוסדות פעולת צדיק. וכן השיעור מוקדש ע"י ידידנו הרה"ג אסף לוי הי"ו, מעיר בית שמש ת"ו, לרפואת ולהצלחת נותני ביתו היולדת מרת אושרת בת רבי יהודה שתח"י, ובתו התינוקת אבישג שתח"י. המקום ברוך הוא ישלח להם רפו"ש, ויחזקם ויאמצם בקו הבריאות, וימלא כל משאלות ליבם לטובה ולברכה. בעבור שהתנדב בנפש חפיצה למוסדות יד מהרי"ץ.

הוא ידיד ותיק. היה מתגורר בעבר בביתר עילית, ועכשיו הוא בבית שמש. ב"ה הוא עושה הרבה להגדיל תורה ולהאדירה, ולחזוק המסורת, וכדומה. ירבו כמותו בישראל, ויהי רצון שיעלה ויצליח.

כן השיעור מוקדש ע"י רבי ישראל יצחק בן אברהם יעקב הי"ו מארצה"ב, להצלחתו בפרנסה, ונחת מכל יוצאי חלציו. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

וכמו כן השיעור מוקדש על ידי רבי בצלאל בן רפאל חגבי הי"ו מארצה"ב, להצלחתו בפרנסה ושלוש בית ונחת מכל יוצאי חלציו, יחד עם רעייתו החשובה מרת אסתר גולדה הי"ו, וזיווגם של אחיותיו שירה ותרצה שיח"י. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונוק יצילם, וישלח ברכה רוחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

השלמה לגבי השאלה מדוע לא העלו הרמב"ם והש"ע להלכה ולמעשה, את המובא בתלמוד כי יש לפתוח במלתא דבדיחותא לפני הלימוד. המתנת שש שעות בין בשר בחלב לחתולים...

בגמרא במסכת שבת [דף ל' ע"ב] מובא בזה"ל, אין שכינה שורה, לא מתוך עצבות, ולא מתוך עצלות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך דבר שמחה של מצוה. שנאמר [מלכים ב' ג', ט"ו] וְעַתָּה קָחוּ לִי מִנְגֵן. וְהָיָה כִּנְגֵן הַמִּנְגֵן, וְהָיָה עָלָיו יַד יְיָ וכו'.

כי הא דרבה מקמי דפתח להו לרבנן, אמר מילתא דבדיחותא ובדחי רבנן. לסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא.

בספר אמרי שמאי על מסכת שבת [דף קנ"ט] הביא על כך בזה"ל, הנה כתוב בשמונה פרקים להרמב"ם [סוף פרק ה'], כי הו חלשי רבנן מגרסייהו, הו אמרי מילתא דבדיחותא ע"כ. משמע שאמרו מילתא דבדיחותא באמצע הלימוד, אחרי שהתעייפו.

בגמרא מס' שבת דלעיל כתוב שזה היה לפני הלימוד, אולם לפ"ז ישנה גמרא אחרת שכתוב בה, כי המדובר שהפסיקו ואמרו מלתא דבדיחותא באמצע הלימוד לאחר שהתעייפו.

וכן כתוב במגן אבות לרשב"ץ על אבות פרק ב' משנה י"ג. ואילו בזוהר ויקרא דף מ"ז ע"ב איתא, רב המנונא סבא, כאשר חבְרַיָא למדו ממנו רזי חכמתא, הוה מסדר קמייהו פרק א' דמילי דשטותא, כדי שזה יביא תועלת לדברי החכמה. כמו שנאמר, יקר מחכמה מכבוד, סכלות מעט [קהלת י', א'].]

השאלה, למה העניין הזה לא נפסק להלכה ולמעשה ברמב"ם ובש"ע?

דיברנו בס"ד על הנושא הזה, לפני הרבה שיעורים [בשיעור חיי שרה התשפ"ו בשל"ז], וידידנו הרב יואל צובירי הי"ו – כדרכו בקודש, הוא מוסיף נופך – כתב ליישב מדוע ההנהגה הזאת, לפתוח במילי דבדיחותא, איננה מוזכרת ברמב"ם ובש"ע?

כמו כן, העניין של 'שפתותיו נוטפות מר תיכוונה', אשר גם כן מוזכר שם. מדוע הם לא הביאו זאת? וזה לשונו במכתבו, בס"ד.

אורך ימים ושנות חיים ושלוש יוסיפו לך למורינו ורבינו הרה"ג רבי יצחק רצאבי שליט"א,

אתה ה' תשמרהו בבריאות גופא ונהורא מעליא, וכל מילי דמיטב אמן.

בשיעור מוצאי שבת קודש פרשת חיי שרה, בעניין לפתוח במלתא דבדיחותא קודם לימוד, מדוע לא נפסק להלכה ברמב"ם ובש"ע.

הגמ' במסכת שבת דף ל' ע"ב, אמר רב יהודה וכן לדבר הלכה, וכמו שפירש רש"י שצריך לפתוח במילי דבדיחותא ברישא. אמר רבא, וכן לחלום טוב. איני והאמר רב גידל אמר רב כל ת"ח שיושב לפני רבו, ואין שפתותיו נוטפות מר תכוונה שנא' שפתותיו שושנים נוטפות מר עבר אל תקרי מר עבר אלא מר עובר, אל תקרא שושנים אלא שושנים. לא קשיא, הא ברבה הא בתלמידא. ואי בעת אימא הא והא ברבה, ולא קשיא הא מקמי דלפתח הא לבתר דפתח. כי הא דרבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחי רבנן. לסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא. ופירש רש"י ובדחי רבנן, נפתח ליבם מחמת השמחה.

הרמב"ם בהל' תלמוד תורה פרק רביעי הל' ה' כתב, אין ראוי לרב לנהוג קלות ראש בפני

שערי יצחק – השיעור השבועי

רציתי להוסיף שראיתי בס' יוסף אומץ יוזפא דף 267 וז"ל, אמרו חכמים שקודם שיפתח בלימודו ישמח, ונראה לי דישמח בשמחה של מצוה על שזיכהו הקב"ה להשתעשע בתורתו, כלי חמדתו, שאין לו שעשועים אלא בה.

וכתב מהרי"ל, כשהיה ר"ת רוצה ללמוד תמצית הלכה חמורה, היה נותן לפניו תל של זהובים כדי לשמוח בהן, ונתרחב ליבו ולמד בחשק. כותב ביוסף אומץ, לכן נראה שטוב לרב לומר מילי דבדיחותא קודם שיתחיל ללמוד, כדי לשמח עצמו עם תלמידיו וכו' עכ"ל.

ונחזור לענייננו, למה השמיט הרמב"ם הנ"ל. ראיתי בס' שפת מלך בהל' ת"ת פ"ד ה"ה וז"ל בקצרה, אמר רב גדל אמר רב, כל ת"ח שיושב לפני רבו וכו' שנאמר שפתותיו שושנים. ומה שלא העלה רבינו זה, והביא את תירוצי הגמרא הא ברבה הא בתלמידי, והשני הא והא ברביה ולא קשיא הא מקמי דפתח והא לבתר דפתח כי הא דרבה וכו', דלפי התירוץ השני זה דבר שמלכתחילה מנהיג הרב בשעה שמלמד, וכן בתלמיד בשעה שיושב לשנות צריך להיות בדין מר עובר.

ואיני יודע למה לא נזכר גם זה בדברי רבינו. ואפשר שהוא מכלל ומורא רבך כמורא שמים. וצ"ב.

*

ישנה כאן הרחבה בנושא, אפריין נמטייה לידידנו הרב יואל יצ"ו שעומל בתורה, טורח לפשפש בחורין ובסדקין להאיר את העניינים העמומים, וליישר את ההדורים. ירבו כמותו בישראל. אבל פירוש המשנה לרמב"ם, זהו ספר בפני עצמו, ומשנה תורה הוא ספר בפני עצמו. אין קשר. ולא עוד אלא שלפעמים הרמב"ם בחיבורו חוזר בו ממה שכתב בפירוש המשנה.

לגבי ספר המצוות – כפי שאמרנו בזמנו – אם כתוב דבר בספר המצוות לרמב"ם, והוא אינו כתוב בחיבור, דהיינו במשנ"ת, זהו כן ספר אחד, והרמב"ם סומך על מה שכתב שם. אבל בחיבור משנ"ת, הוא לא סמך על פיהמ"ש, כביכול כתבתי כבר שמה. זה לא קשור. נמצא כי לגופו של עניין, הדבר עדיין אינו מיושב כפי שצריך.

ברם לאמיתו של דבר, העניין הזה של בדיחותא, אינו כתוב בפיהמ"ש בשמונה פרקים, זולת רק לפי

התלמידים ולא לשחוק בפניהם, ולא לאכול ולשתות עמהם כדי שתהא אימתו עליהם וילמדו ממנו במהרה.

וכת"ר הביא הערוך השולחן יו"ד סי' רמ"ו סי' כ"ז וז"ל, הפוסקים לא הזכירו מזה דבר, ולא ידעתי למה. ואולי טעמם מפני שבדורות הללו אם נטיל עליהם כל זה, יבואו לידי ביטול תורה ולכן השמיטום בכונה, וצריך עיון. ושתי שאלות נשאלו בשיעור.

א' מדוע הרמב"ם והשו"ע לא הזכירו דין זה של מילתא דבדיחותא.

ב' למה לא הזכירו עניין של שיהו שפתותיו נוטפות מר.

ובהמשך הוא מביא, את הספר שהבאנו לעיל, אמרי שמאי. וזה לשונו, ולעניין השאלה מדוע הרמב"ם השמיט מילתא דבדיחותא, ראיתי בס' אמרי שמאי לרה"ג שמאי גינזבורג על מס' שבת דף ל' עמ' ב' וכך כתב, כי הא דרבה מקמי דפתח להו לרבנן, אמר מילתא דבדיחותא. הנה כתוב בשמונה פרקים לרמב"ם פרק חמישי וז"ל הרמב"ם, כן צריכה הנפש גם כן להתעסק במנוחת החושים בעיון לפיתוחים ולענינים הנאים, עד שיסור ממנה הליאות, כמו שאמרו כי הו חלשי רבנן מגרסייהו הו אמרי מילתא דבדיחותא. וכתב האמרי שמאי, משמע מהרמב"ם שאמרו מילתא דבדיחותא באמצע הלימוד אחרי שהתעייפו עיי"ש.

א"כ רואים שכבר הרמב"ם הזכיר זאת במקום אחר.

ועי' בס' עלי שור ח"ב עמוד רמ"ב בעניין מילתא דבדיחותא ובדרכי קניינה.

בברכת התורה

יואל צובירי ס"ט, רמת השרון.

*

ולאחר מכן, במכתב נוסף, הוא כותב בזה"ל, הרב אמר שאחר העיון אין זו כ"כ קושיא למה הפוסקים השמיטו זאת, כי ישנם דברים רבים שהרמב"ם השמיט. והרב הזכיר דוגמאות, כגון להגיד דברי תורה בסעודה, וכן שלושה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם, וגם את זאת השמיט הרמב"ם. וסיים הרב, שלכן נראה שהדברים הם כעין מדת חסידות או איזו הנהגה, והרמב"ם אינו חייב להביא זאת.

חליש מגירסיה'. וכן בגמרא עירובין [דף כ"ח ע"ב].

עכ"פ בחיבורו משנה תורה זה בודאי לא מובא, ועכשיו ראינו שזה לא כתוב גם בפירוש המשנה. נמצא שהמדפיסים כנראה הם שהוסיפו זאת מעצמם, כי חשבו 'להשלים את החסר'. או אולי היתה להם מהדורא אחרת של פיהמ"ש, אינני יודע. וכיון שישנה לתוספת זו כבר בפירוש המשנה דפוס ראשון, ובעל שיטה מקובצת לא מְחַקָּה, מובן אם כן שכך היה לפניו גם בכת"י, או אפילו במקור שבלשון ערבי. איתמר].

בזמנו עמדנו בס"ד על כך, כי אפילו את י"ג העיקרים המפורסמים בישראל, שהרמב"ם כתב בפירוש המשנה במס' סנהדרין, הוא לא הביא את זה בחיבורו משנ"ת, כגוש אחד, בתורת 'שלוש עשרה' עיקרים, אשר מבדילים בין מי שנחשב בכלל ישראל, עם מי צריך לגמול חסד, וכדומה. אפי' אם אדם פקר באיזו מצוה, אם הוא מאמין ב"י"ג עיקרי האמונה, אזי הוא נחשב בכלל ישראל. גם את זאת, הרמב"ם לא כתב בחיבור. אף כי זה מפוזר פה ושם. ויכול להיות אפילו – ישנו לנו צד כזה – שהרמב"ם חזר בו מכך. ואמרנו אז שמ"מ הדבר איננו כ"כ משנה, כי סוף סוף עניין י"ג העיקרים הוא כנראה עוד מלפני הרמב"ם. לכן אפילו אם הרמב"ם בעצמו חזר בו, יש לכך יסוד ומקור נאמן.

הנני מדבר ב'ראשי פרקים', כי הדברים הללו הם בבחינת 'מים שאין להם סוף'.

בכל אופן, גם התירוץ 'מורא רבך כמורא שמים', כולל ועומד במקום שפתותיו נוטפות מר, שכתב בס' שפת מלך, גם התירוץ הזה איננו מספיק כלל ועיקר. כי זאת איננה אותה ההגדרה. שפתותיו נוטפות מר, זה הרבה יותר חזק מ'מורא רבך', כי לפ"ז צריך התלמיד להיות ממש בפחד ובאימה רבה. ואת זה לא העלה הרמב"ם.

עכ"פ למדנו שנשארה הקושיא, מדוע הרמב"ם לא הזכיר את העניין של 'מלתא דבדיחותא'. אמנם הבאנו בזמנו תירוץ על כך מהספר ערוך השלחן, ולא ניכנס לכך כעת.

כל זה לגבי מכתבו היקר של ידידנו ומיודענו הרב יואל הי"ו, אשר הוא מזכה אותנו מדי פעם בתוספת חידושים, ע"י שהוא פותח ספרים רבים ושונים, בכדי להמשיך ולהשלים אולי את מה שחסר. כן ירבה וכן יפרוץ, להגדיל תורה ולהאדירה.

הגירסאות של דפוסים, עוד הנדפס בוילנא, וכדומה. אולם לא בכתבי היד הנאמנים, כמו שאפשר לראות כיום בזמנינו אשר זכינו למהדורות מדוייקות של פירוש המשנה.

העניין הזה, הכתוב שם בפרק החמישי, הוא אגב מה שהרמב"ם בפרק ההוא מבאר בהרחבה, כי הנפש צריכה מנוחה כמו הגוף. לפעמים כאשר האדם עוסק בעיון רב, אזי הוא נלאה ומתעייף.

וזה מקצת מתוך לשון הרמב"ם שם, מי שקבע לעצמו עניין זה, לא יתעורר לצייר את הכתלים בזהב, או לעשות רקמת זהב בבגד, אלא אם כן כוונתו בזה להרחבת נפשו, כדי שתבריא, ויסתלק ממנה חליה, כדי שתהיה בהירה וזכה לקיבול החכמות, ועיקר הכוונה לשם שמים. כאמרם [ברכות דף נ"ז ע"ב, שבת דף כ"ה ע"ב], דירה נאה, ואשה נאה, ומיטה מוצעת, לתלמידי חכמים.

כי הנפש תלאה, ותיטפש המחשבה, בהתמדת המבט בדברים הקשים. הנפש זקוקה להירגע.

כמו שילאה הגוף, בהתעסקו במלאכות המייגעות, עד שינוח וינפש, ואז ישוב לתקנו. כן זקוקה הנפש גם כן להירגע, ולהתעסק בשלוות חושים, כגון על ידי הסתכלות בציורים ובדברים נאים, עד שתסור ממנה הליאות. כמו שאמרו, כי חלשי רבנן מגירסא.

זהו. זה מה שכתוב. לא יותר.

ומביאים שם בהערה [במהדורת מכוון המאור, הערה רצ"ג], בהגהה שבדפוס וילנא, לפי שעה לא ידעתי מקומו. המגיה שם בדפוס חיפש איפה המקור לכך? אמנם הרמב"ם כתב כך, אבל לא ידוע מהיכן הוא לקח זאת.

ובשבת [דף ל:]: איתא, דרבא [י"ג דרבה] מקמי דפתח להו לרבנן, אמר מילתא דבדיחותא ע"כ. ועי' מגן אבות לרשב"ץ [פ"ב מ"ז] דכתב בפשיטות, וכמו שאמרו רז"ל כי הוּו רבנן חלישי מגרסייהו, הוּו אמרי מילי דבדיחותא ע"כ.

א"כ אולי הדבר קשור האחד אל השני. הרמב"ם בעצמו לא העלה את המלים הללו מהגמרא 'מלתא דבדיחותא', אלא הרשב"ץ הוא שכתב זאת.

אבל הם מביאים גמרא אחרת, וכותבים בזה"ל, גם עוד יתכן דכוונת רבינו באופן כללי, דמצינו דאמרו על רבנן דחלשי מגרסייהו, וכדאיתא בגמרא ברכות דף כ"ח ע"א] רבי זירא כי הוה

שערי יצחק – השיעור השבועי

הסבתא היתה נותנת לחתולים – זרחמיו על כל מעשיו – מהשארות של-אוכל, עצמות וכדו', מה שנשאר היא היתה נותנת לחתולים. יום אחד, נשאר על השולחן קצת חלב, שבין כה וכה עמדו מאיזו סיבה לזרוק אותו, והנכדה שלה אמרה לה, סבתא, אולי ניתן את החלב הזה לחתולה. ענתה לה הסבתא, לא. היא 'בשרית'...

כעת אשאיר לכם לחשוב, האם ישנו מושג כזה? אולי זה כמו חמורו של רבי פינחס בן יאיר, שלא היה אוכל אלא רק מעושר? ישנם דברים כאלה אצל הצדיקים, כי גם בעלי החיים אשר בסביבתם מושפעים מרוחניותם.

שאלה מהקהל: הסיפור היה בתימן?

תשובת מרן שליט"א: בארץ ישראל.

שאלה מהקהל: האם הכוונה מפני שבשר בחלב, אסור גם בהנאה.

תשובת מרן שליט"א: לא מצד זה, אלא מצד שצריכים לחכות שש שעות... החתולה 'בשרית', הכוונה שהיא אכלה בשר לפני זמן לא רב, ואי אפשר לתת לה לשותות חלב עדיין...

שאלה מהקהל: המדובר על האמא של הרב?

תשובת מרן שליט"א: כן. עליה השלום. זאת צדקות, בשילוב יראת שמים ותמימות.

הרי מצינו עניינים דומים לזה, כגון בגמרא במסכת חולין [דף ז' ע"א וע"ב] מובא, כי חמורו של רבי פינחס בן יאיר, לא אכל שעורים שאינן מעושרות. ובספר דעת שלום, הוא אסף את כל המקומות הללו, במאמר הגמל, דף ב'.

כגון המעשה הנפלא מהחמור של ר' יוסי דמן ויקרת [תענית דף כד.]. אם היו שמים על החמור שלו כסף יותר ממה שצריך על השכירות, או פחות, או אם הניחו עליו סנדלים שאינם שלהם, אזי החמור הזה היה נעצר. הוא לא המשיך ללכת.

וכן מעשה המפורסם של רבי יוחנן בן תורתא [פסיקתא רבתי פרשת פרה פי"ד אות ב', ובתו"י יומא דף ט. ד"ה ר' יוחנן בן תורתא], שמכר פרתו לגוי, ולא רצתה לעבוד בשבת. עד שהוא לחש לה באוזן כך, בעוונותי הוצרכתי למכור אותך לגוי, ועכשיו את צריכה לחרוש. וכן הוה.

כמו כן במדרש רבה [ויחי פ' צ"ט אות י"א], יששכר חמור גרם. חמור גרם אותנו. כי מנין היתה לאה יודעת שבא יעקב? אלא שנהק החמור, ושמעה קולו ויצאה לקראתו.

*

ידידנו הרה"ג יהודה חרזי הי"ו כתב על כך – בעיקבות השיעור אז – מאמר גדול, אשר מפני כן לא שייך להביאו כעת בשלימותו, אלא רק חידוש קטן ומעניין, מהספר מגדל עוז ליעב"ץ [דף ק"ה ע"ב, ק"ו ע"א], שהביא דברי שטות, וכתב בזה"ל, הנה ערכת ללפניך פה, גם מילי דבדיחותא ופרקא דשטותא, ולהרויח לשכלך במיעוט שחוק.

ולפני כן הוא כותב כך, שמע את אשר קראתי, בספר מספרי החדושים מארץ סינה – זאת ארץ סין, מה שנקרא בלעז טשינה בלשונם – כי שם עם רב יאמינו – תשמעו איזה דברים בטלים – כי מלך השמים, בא פעם ורכב על תנין לבן, וירד מן השמים למקום אחד ממדינתם, וקרא לאחד מן החוזים שבארצם הידוע אצלם בשם, לסעוד עמו.

בעודם יושבים בסעודה ומטיבים את לבם יחד, והמלך לא דאג כלום, עמד החוזה ההוא מן השולחן, ורכב על התנין הלבן ועלה לשמים, וכבש שם כל המלכות. וכשהרגיש המלך הראשון, ורצה לעלות ולחזור אל מקום ממשלתו, סגר זה השני אשר כבש המלכות הדלת בפניו, ולא הניחו עוד לעלות למקומות הראשון, ועל פי תחוננים גדולים נתרצה המלך השני אשר עמד תחתיו להניח לו מקום לשכון על הר אחד ידוע בארצם, ועודנו שם לפי דבריהם.

וסיפרו הכותבים, שאלו הדברים באמונת השטות המופלג הלז, הם החשובים והתקיפים שבאותה מדינה, אשר אנשיה נודעים בשם לחכמה ולתבונה – אלה ה'סינים' – חריפים בכל מלאכת מחשבת ואומנות, עד שחושבים בני שאר מדינות 'סומים' בערכם.

ראה והבן בן אדם, עד כמה הגיע כח המדמה לצוד האנשים, הקרואים חכמים ונבונים לפי תומם, ותמימים כיורדי בור שחת לו בניו מומם. כאלה רבות מחשבות בלבנות בני אדם, כשל כח הספגל להעלות ספר זכרון משלי אפר. הנה ערכת ללפניך וכו' כמובא למעלה.

הוא רצה להביא דוגמא, של מילי דשטותא, לקיים דברי הזה"ק, כי צריך למילף זעיר מן שטותא.

*

נפתח גם אנו את שיעורנו זה, במלתא דבדיחותא. אספר לכם איזה סיפור קטן, אשר מסתובב אצלנו במשפחתנו.

לחות אבנים הוריד בידו. לא נראה שהדבר מתחבר אל עניין השמחה. כך לגבי התירוץ הזה.

ברם, ישנו תירוץ חדש, מבריק. ממש מפליא.

בליל שבת אנחנו אומרים, אתה קידשת וכו', ומביאים לראיה פסוק מפרשת ויכולו וגו'. ובשבת בבוקר, מביאים את הפסוק הזה, ושמרו בני ישראל את השבת וגו'. בליל שבת אומרים את מה שמעניינו, ובשבת בבוקר את מה שמעניינו. בליל שבת, מדברים על בריאת העולם, כי הקב"ה כילה עכשיו את כל מלאכתו, ושבת ביום השביעי. ובשבת בבוקר, אומרים פסוק שממנו לומדים את העניין של עונג שבת. והרי כבוד יום, עדיף מכבוד לילה. כך נפסק בגמרא בפסחים דף ק"ה ע"א, ובכל ספרי הפוסקים, שכבוד יום קודם לכבוד לילה.

דהיינו, אדם שאין לו מספיק דברים של כבוד שבת, כגון אם יש לו אוכל פשוט, אין לו דברים של תוספת עונג שבת, דברים יותר מכבדים, אלא רק לסעודה אחת. מתי הוא יאכל זאת? בסעודת היום, או בסעודת לילה? 'העולם' בטח חושב שבסעודת הלילה, כי אז התחלת השבת. אולם ההלכה אינה כן, אלא צריך שישאיר זאת לסעודת היום, כי כבוד יום דוחה כבוד לילה.

ומהו המקור, לעניין של עונג שבת?

לפי התרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל, הדבר נלמד מן הפסוק הזה, ושמרו בני ישראל את השבת, לעשות את השבת.

זה אמנם נקרא בחומשים בשם תרגום יונתן, אולם בטעות ייחסו זאת אליו. היה כתוב לפנייהם ראשי תיבות ת"י, חשבו ופיענחו שזה ת'רגום יונתן. אבל זהו תלמוד ירושלמי. יונתן תרגם את הנביאים, ולא את התורה. אבל זה מ"מ נקרא על שמו, מפורסם על שמו, ואי אפשר להתעלם מכך. אבל אנחנו יודעים, שהדבר אינו נכון. בכל אופן, מי שיחפש הוא ימצא זאת שם.

עכ"פ את המלים 'לעשות את השבת', הוא מתרגם כך, למעבד 'תפנוקי' שבתא. דהיינו, כל התוספות של שבת, מה שמענג את השבת. כפי שבפסוק בישיעה [נ"ח, י"ג] וְקָרָאתָ לַשֶּׁבֶת עֲנֵג, התרגום הוא ותַעֲרְעֵה לַשֶּׁבֶת א' בתפנוקי'.

שאלה מהקהל: האם בכלל 'תפנוקי', דין כבוד, או רק דין עונג.

והוא מביא ג"כ מהזוה"ק [פרשת פינחס דף רכ"א ע"ב], שביך חמריא דר' פינחס בן יאיר, טעינו ליה ולא אזל. אמר ר' פינחס, שביק ליה, דהא ריחא דאנפין חדתינן קא ארח וכו'.

ופרו של אליהו הנביא ז"ל יוכיח, שלא רצה לילך ליקרב לעכו"ם [רש"י מלכים א' י"ח, כ"ו] וכו' יעו"ש"ב.

המשך תירוץ על השאלה בעניין נוסח ישמח משה וכו', בשחרית דשבת, מדוע הביאו את הפסוק ושמרו בני ישראל את השבת וגו', ולא הביאו מה שכתוב בלוחות, זכור את יום השבת וגו'. בדין 'כבוד יום קודם לכבוד לילה', חשיבות סעודת היום יותר משאר הסעודות, ובעניין אכילת ביצים (ובצלים) בשבת.

הבאנו [בשיעור ויחי ושמות התשפ"ו בשל"ז] שאלה, לגבי נוסח ברכת ישמח משה וכו', שאומרים בשבת בתפילת שחרית, שני לוחות אבנים הוריד בידו וכתוב בהן שמירת שבת, וכן כתוב בתורתך ושמרו בני ישראל את השבת וגו'.

והדבר נראה פלא. הרי מזכירים את הלוחות, שמשה רבינו הוריד שני לוחות וכו', א"כ הרי בלוחות עצמן כתוב זכור את יום השבת וגו'. למה מביאים – לאחר המלים וכן כתוב בתורתך – את הפסוק שבפרשת כי תשא, ולא את מה שכתוב בלוחות?

ואמרנו בס"ד שבעה תירוץ, לגבי השאלה הזאת. בעת, שומעי השיעור הוסיפו עוד שני תירוץ.

חכם אחד אמר לי, כי זה בגלל שבפסוק ושמרו בני ישראל וגו' כתוב דבר שאינו מוזכר בעשרת הדיברות, אשר על זה יש את השמחה, 'ישמח משה במתנת חלקו'. כאן ישנו משהו מיוחד, ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם, כי ששת ימים עשה וגו'.

את התירוץ הזה לא קיבלתי, כי לא נראה שהמלים ישמח משה קאי על זה, אלא על מתנת חלקו, כי עבד נאמן קראת לו. כך מסבירים כל המפרשים שראיתי. וכמ"ש כבר שם מהרי"ץ בעץ חיים דף קלו: ישמח משה במתנת חלקו, ומה היא מתנת חלקו, כי עבד נאמן קראת לו, שני [במדבר י"ב, ז'] [לא בן עבדי משה, בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא וכו' יעו"ש"ב. כי מ"ש אח"כ, בעמדו לפניך על הר סיני, שני לוחות אבנים וכו', נראה כי זה כבר לא קשור אל השמחה. זהו כבר עניין נפרד. כליל תפארת בראשו, כי הוא קיבל קרני הוד בהר סיני. שני

בברכת התורה

אי"ש צעיר בלא"א המש"ך שליט"א, ישיבת כסא רחמים המעטירה.
יישר כוחו.

בדין זה, נפקא מיניה לא רק לגבי מי שאין לו מספיק, כפי שאמרנו לעיל, אלא גם למי שיש לו מספיק, באיזו סעודה צריכים להרבות יותר בעונג שבת? איזו סעודה צריכה להיות יותר חשובה?
התשובה היא, ביום.

כך הביא תחילה בספר פסקי תשובות [ח"ג דף רצ"ה] וז"ל, בשם המשנה ברורה, כגון שיש לו מעט מיני מגדים, טוב יותר שניחם לצורך סעודת היום, וביש"ש קרא תגר על שאין נזהרין בזה, ואדרבה מוסיפים בליל שבת. אומר על כך הפסק"ת, ומוכח מדבריו, שאפילו יש בידו הרבה מיני מטעמים ותפנוקי סעודה המספיקים גם ללילה וגם ליום, מכל מקום יש למעט בלילה כדי לכבד סעודת יום מסעודת הלילה.

והוא מוסיף ואומר, ועל פי זה נוהגים להוסיף ביום מאכל ביצה עם בצלים שאין אוכלים בלילה, וכן נוהגין לכבד סעודת היום במאכל הטשלאנט והקוגל וכיוצא ב"ו.

אלו מנהגים שלא שכנזים. שהם אוכלים בשבת, ביצה עם בצלים וכו' כנז'.

אבותינו בתימן לא כולם נהגו באכילת ביצים בשב"ק בסעודת שחרית, אולם מהרי"ץ זיע"א בן מזכיר זאת. ובעיני יצחק על שע"ה סי' נ"ד אות כ"א דף ה' כתבתי בס"ד בזה"ל, המאכלים הנהוגים אצלנו לכבוד שבת, הם מלבד מרק בשר מתובל בליל-שבת, אוכלים בשחרית שבת "כובאנה" (עיין לקמן סימן נ"ט סעיף כ"א) ויש מקומות שעושים תמורתו "גחנון" (עיין לעיל סימן ל"ד סעיפים ט' י'). וכן אוכלים "הריס" (דייסא של גריסי חטה, או עדשים או אורז, או שעועית וכיו"ב, עם עצמות או שומן בשר, ועם תבלין. ועיין לקמן סימן נ"ו הערה א' ד"ה ומהרי"ץ, ובהלכות פסח סימן פ"ט הערה ג'. ובחלק יו"ד הלכות מליחה סימן קל"א הערה ס"ב), וטומנים אותם מערב"ש שבת שיתבשלו במשך הלילה. ועוד עושים מיני תבשילין וקליות לענג את השבת, כל מקום לפי מנהגו. וע"ע לקמן הלכות בישול בשבת סימן נ"ו הערה ד' ד"ה ובתימן, והלכות ט"ל מלאכות סימן ס"ב הערה צ"ז לגבי לסיס. כמו כן נוהגים רבים

תשובת מרן שליט"א: מסתברא שרק דין עונג. הלא הפסוק בישעיה, מפריד ומחלק ביניהם בהדיא, שכן כתוב, וקראת לשבת 'עונג', לקדוש י"י 'מכובד'. ותרגומו, ותערעה לשבתא בתפנוקין, לקדישא דיי' תיקר.

נמצא לפי יונתן בן עוזיאל, לפי התרגום הזה, הדבר נלמד מן הפסוק ושמרו וגו'. והרי כבוד יום, קודם לכבוד לילה. לכן קבעו את הפסוק הזה בבוקר.

התירוץ הזה הפלא ופלא. ממש שמחתי לראות אותו, במכתב שקיבלתי מאת אי"ש צעיר הי"ו, הבחור החשוב כש"ת אברהם ישעיהו כהן יצ"ו – הדבר בזכות ידידנו הבחור החשוב אברהם ארצי הי"ו, שלומד עמו בישיבה, שהעביר אותו אלי באמצעותו – וזה לשונו, בס"ד יום י"ז טבת התשפ"ו.

אל מעלת הדרת הגאון המפורסם ר' יצחק רצאבי שליט"א.

ראיתי מש"כ כת"ר בעלון שערי יצחק (פרסת ויחי, נמסר במוצ"ש ויגש) שהקשה למה אומרים פסוק ושמרו וגו' ולא את הפסוק של עשרת הדיברות.

והביא 'שבעה' תירוצים, כמנין יום השביעי'.

ונראה לענ"ד לתרין, מפני שכמו בליל שבת אומרים פסוקי ויכולו – זה לא בנוסח שלנו, כי אנו אומרים כאמור ויברך וגו'. אנו מדלגים על הפסוק ויכולו וגו'. זהו הנוסח הקדמון בכל ישראל, כמו שכתב הרא"ש במס' שבת שבת פילות הזקניות' – ר"ל נוסחאות התפילה הקדמוניות, אין מתחילים בתפילה ויכולו, אלא מן ויברך. וע"ע למהרי"ץ בעץ חיים מה שביאר בזה ואכמ"ל. אבל מ"מ לענייננו הדבר אינו משנה, לפי שהכל הולך אל מקום אחד, כי העיקר הוא הפסוק האחרון – שהם במיוחד לליל שבת, אע"ג דקאי לכל השבת, אף כאן יש לפסוקים הללו שייכות ליום שב"ק טפי מליל שבת.

ואפרש שיחתו.

כתוב בתרגום לתנא יונתן בן עוזיאל – אגב נעיר כפי שכבר אמרנו, זה לא 'התנא' יונתן בן עוזיאל, אלא רק מייחסים זאת אליו – עה"פ ושמרו בני ישראל וגו' וינטרון בני ישראל ית שבתא, למעבד 'תפנוקי' שבתא וכו'. הוא מבין, דקאי גם על כבוד שבת. וקיי"ל [פסחים דף ק"ה ע"א, ומרן בשו"ע סי' רע"א ס"ג] שכבוד יום קודם לכבוד לילה, וא"כ שפיר מובא בשחרית של שבת.

לאכול בשחרית שבת, ביצים שנשלקו עם קליפיהן, הטמונות מערב שבת, כנזכר בעץ חיים דף קכ"ג ע"ב, ובשתילי זתים סימן רפ"ח ס"ק י"ג. וע"ע בכף החיים סימן רפ"ט ס"ק י"ב, וביפה ללב, ובילקוטי מהרי"ח וכו' ע"כ.

את עניין אכילת בצלים, מהרי"ץ לא מזכיר כלל. עינתי ומצאתי כי אכילת בצלים בשבת, זאת הנהגה של תלמידי הבעש"ט, לפני כן לא הזכירו זאת. גם לא ברור במדויק מהו הטעם לכך, וישנם כאלה הטוענים ההיפך, כי בצלים חיים הם ח"ו מזיקים, והחולקים לאידך גיסא אומרים 'שומר מצוה לא ידע דבר רע' וכו'.

בכל אופן, מה שכן מובא בכנסת הגדולה, ומה שגם מהרי"ץ מביא בעץ חיים [דף קמ"ג ע"ב], זהו רק אכילת ביצים בסעודת שחרית.

וז"ל מהרי"ץ שם – אחרי אמירת הקידוש – ושותה מלא לוגמיו, וישב מעט לאכול מיני פירות, ושותה יין שרוף מעט לשמחת שבת ומועד. ונהגו לאכול ביצים מגולגלים בסעודה.

מהרי"ץ כותב בלשון 'נהגו', שמע מינה כי בזמנו כבר הדבר הזה היה נהוג. (ה) ביצים לא נהגו אבל מהרי"ץ מביא. גם השתילי זתים הביא זאת בסימן רפ"ח שלהי ס"ק י"ג. [וכן שמעתי כי יש שנהגו כך גם בעיר צנעא. איתמר]. גם מי שלא נהגו אבותיו זאת, כדאי שינהג, כי בודאי שהדבר בגדר 'מהיות טוב, אל תיקרא רע'.

אבל בצלים, דרך כלל אנחנו לא אוכלים. גם בין תלמידי הבעש"ט, לא כולם עושים זאת. ישנם כאלה – גם אצלם – שלא הסכימו לכך, ואפילו ישנם כאלה המתנגדים.

עכ"פ כך מהרי"ץ אומר, 'ונהגו לאכול ביצים מגולגלים בסעודה'. ביצים מגולגלים היינו, ביצים מבושלות עכ"פ מעט, או צלויות מעט.

זכר לאבילותו של משה רבינו ע"ה, שמת בשבת. וכ"כ בספר כל בו יעו"ש.

דרך אגב, מהרי"ץ בפירושו שם, מביא כאן עוד חידוש. שהסעודה בבוקר היא מדאורייתא. לכאורה, הרי עניין סעודות שבת נלמד מן הפסוק בישעיה [נ"ח, י"ג] וְקִרְאתָ לַשַּׁבָּת עֲנֵגָה. היכן הדבר כתוב בתורה? לפי דברי המיוחס ליונתן, זה בפסוק הזה, ושמרו בני ישראל וגו'. וכדלעיל. עוד מעט נראה, מה הכריח אותו לומר כך, כיצד הוא למד זאת מן הפסוק, אבל עכ"פ ככה הוא מפרש את

הפסוק, משמע שזהו הפשט, לא שזאת דרשה בעלמא כאסמכתא. לפי זה, עונג שבת זה מן התורה. הנביא ישעיה, פירש בהדיא את מה שכתוב כבר בתורה. דברים סתומים אשר אינם מפורשים בתורה, פעמים רבות הנביאים מגלים ומפרשים דברים שהיו להם במסורת ובקבלה איש מפי איש. ובספרי הפוסקים, ישנם בכך חילוקי דעות.

בספר כף החיים [סימן רמ"ב ס"ק ו'] הביא מחלוקת בכך, לגבי כל ג' הסעודות. וז"ל, לענין ג' סעודות, אי הוה מה"ת או אסמכתא, בלבוש סי' רצ"א משמע דהוה מה"ת, אבל הא"ר שם אות א' ובסי' קס"ז אות כ"ח כתב דהוה מדרבנן, וקרא אסמכתא יעו"ש. מש"ז או' א'.

מהרי"ץ הוא באמצע, רק הסעודה הזאת – סעודת שחרית – היא מדאורייתא. מסתבר כי זהו מפני העניין של 'כבוד יום'. רואים כי הסעודה הזאת יותר חשובה. עוד מעט נראה ג"כ מהי הסיבה? למה דוקא ביום? מהו העניין בכך?

וזה לשון מהרי"ץ [בע"ח שם], מקצת נוהגים לסעוד סעודה קטנה דרך עראי אחר הקידוש, ואח"כ מברכים ברהמ"ז וקובעין עצמן לשתות ולאכול פירות ואח"כ סועדין בפת, והיא עיקר סעודת היום. ומו"ז מהר"ץ – בעל פרי צדיק – היה קורא תגר על זה, מטעם דכיון שעושיין העיקר סעודה שנייה בבשר ומעדנים, א"כ אין ראוי לסעוד תחילה, כדי שיסעוד סעודת היום לתיאבון, ובודאי שסעודה ראשונה מונעתו מלסעוד עיקר הסעודה בטוב לתיאבון.

הסעודה הראשונה שעשו בבוקר היא סעודת עראי, א"כ יוצא שהסעודה השניה הזאת שעשו אחריה, היא כבר שלישית. לכן מהרי"ץ אומר, שהדבר אינו טוב.

וידוע שסעודת שבת שחרית, היא העיקר שבכל, לפי שהיא מדאורייתא, כנודע מהפוסקים עכ"ל מהרי"ץ.

ועיי' בארות אליהו (מדמון) על פסקי מהרי"ץ דף שמ"ט אות ת"ל.

*

מהי הסיבה, שכבוד יום עדיף?

הפסקי תשובות כותב על כך בהמשך בזה"ל, והטעם שהעדיפו חכמינו ז"ל כבוד יום מכבוד לילה, משום שעיקרי הסעודות המה ביום. כאשר

שערי יצחק – השיעור השבועי

פשוט, כי זה לא יום טוב. ביום טוב ישנה מצות שמחה, כפי שנאמר [דברים ט"ז, י"ד] וְשִׂמְחָתָּ בַּחֲגֻגָה, אבל וכי בשבת ישנה שמחה?

דנו בזה בכמה ספרים, וכיון שלפנינו הספר פסקי תשובות, נביא מה שכתב על כך [סימן רמ"ב אות ד'] בזה"ל, במצות שמחה, לא נצטוונו אלא ביום טוב ולא בשבת. ולא נצטוונו על בשר ויין בשבת מפני השמחה שבאכילתם, אלא מפני חשיבותם. אמנם אין שמחה אלא בבשר ויין, אכן הדבר נכון, אבל זה ביום טוב. כעת בשבת, לא מצד זה הוא הציווי לאכול בשר ולשתות יין, אלא בגלל שזה חשוב, לכבד את השבת. אם כי בודאי אסור להצטער ולהיות בעצבות ובמרה שחורה בשבת. בשבת-קודש, צריכים להרחיק את העצב יותר ויותר מאשר יום רגיל.

*

לגבי מה שאמרנו בעניין לעשות את השבת, תפנוקי שבתא, עונג שבת, לכאורה זהו קצת חידוש להגיד שהדבר מדאורייתא. לומר שזהו הפשט. כי זה נשמע כביכול דרשה רחוקה.

ברם פלא עצום. מדברי ר"א אבן עזרא ורבינו בחיי והחזקוני, מובן להיפך. הם אומרים כי זהו הפשט. זה לא דרשה. הם מפרשים כך את הפסוק. וזאת אף שהם לא ראו את התרגום הזה המיוחס ליונתן, וכתבו כך מדעת עצמם.

נביא את לשון רבינו בחיי שאומר כך, לעשות את השבת, על דרך הפשט, לתקן צרכי שבת. מפורש כי לדעתו זהו הפשט ממש.

מלשון זימיהר לעשות אותו. הוא מביא פסוק מעניין – וכבר הר"א אבן עזרא קדם להביא אותו – וְאֵל הַבָּקָר רֵץ אֲבָרְהָם, וַיִּקַּח בֶּן בְּקָר רֶדֶד וְטוֹב וַיִּתֵּן אֶל הַנֶּעֶר, וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ [בראשית י"ח, ז'].

ובן הבקר אשר עשה, הכל לשון תיקון. וביאור הכתוב, שיהא אדם זהיר בכבוד שבת, להישמר מכל מלאכה, ולהשתדל שיכין לצורך השבת, כדי שיהא לו מנה יפה לשבת. וכמו שארז"ל, מחד (שביך לשבתיד) [שָׁבֵךְ, לְשַׁבְּתֵךְ]. וזה שאמר הנביא [ישעיהו נ"ח, י"ג] וקראת לשבת עונג, מלשון קרואים. כלומר, שתזמין אותו ותתענג בו, כאדם המזמין את אושפיו. הפלא ופלא.

עושים סעודות, בדר"כ עושים אותן ביום. כך הוא מציין בהערה 124, מהספר ערוך השלחן סימן רפ"ט סעיף ב'.

וביום, הסעודה חֲבִיבָה עליו על האדם יותר מבליה.

לגבי הטעמים הללו, אולי צריכים לעיין ולדון בהם. אבל בהמשך הוא מביא טעם שנראה יותר חזק וברור, בזה"ל, ועוד, כי בַּמִּקְדָּשׁ, עיקר הקדושה היתה ניכרת ביום, בעבודת הקרבנות. רואים שבשבת מוסיפים על הקרבנות של שאר הימים, עוד שני כבשים.

ועיקר תוקף הקדושה הוא ביום, כי הקדושה מוספת והולכת. כך הוא מביא משו"ת חתם סופר [או"ח סי' י"ז, ד"ה יפה].

*

מהיכן לקח התרגום הירושלמי, ש'לעשות את השבת' היינו תפנוקי שבת?

הפשטות היא, מכיון שהדבר מיותר. בפסוק נאמר, ושמרו בני ישראל את השבת, לעשות את השבת לדורותם. לכאורה, מה הפירוש לעשות את השבת? מה נוסף בכך? הרי כבר נאמר ושמרו בני ישראל את השבת, א"כ מהו זה שכתוב עוד אח"כ לעשות את השבת?

אבל בעצם, גדולה מכן. התרגום ירושלמי אומר, מעורר אותנו להבין, כי לא רק שהדבר מיותר, אלא שהעניין לכשעצמו תמוה, וכי את השבת 'עושים'? הרי שבת זה 'שב ואל תעשה', לא עושים מלאכות. א"כ מה זה 'לעשות' וכי ישנו משהו, בקום עשה?

אלא התשובה היא, כי קום עשה, זהו העונג שבת. שתעשה סעודות מכובדות.

כך כותב ב'פירוש יונתן' שם, קשיא ליה – למה התרגום מפרש ככה? כי היה קשה לו – מאי לעשות את השבת, הלא שב ואל תעשה הוא. אלא שלא להתעצב בשבת, ולעשות תפנוקים ותענוגים וכו'. מובן כי 'על הדרך' הוא נותן לנו טעם, למה התורה מצווה על עונג שבת, שזה בכדי להוציא מהאדם את העצב. כי כאשר יש לאדם מיני מתיקה, מאכלים משובחים, אזי איננו עצב.

אולם הוא דייק, הוא לא אמר לשמוח בשבת, רק לא להתעצב. הוא לקח זאת, על צד השלילי. והסיבה היא, כי לגבי לשמוח בשבת, הדבר איננו

דבר רביעי – כל האמור לעיל, עדיין זה לא הספיק להרמב"ם. למרות שהרמב"ם איננו מפזר מלים ככה בחנם, הוא מדבר מאד בקצרה, בנ"ד חזינן שזה לא הספיק לו, אלא הוסיף וכתב עוד בזה"ל – וזוהי הדרך השלימה ביותר שבדרכי העבודה. ש"מ כי המדובר פה הוא על דברים שלגמרי אינם פשוטים.

וכבר הזכירו חכמים את העניין הזה, ופירשו בו ואמרו [מו"ק ה' ע"ב וש"נ] כל השם אורחותיו, זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה, שנאמר [תהלים נ', כ"ג] ושם דרך אראנו בישע אלהים.

אחה, אדם כזה, זוכה ורואה בישע אלהים. אל תקרי ושם דרך, אלא ושם דרך. וְשׁוּמָא, הוא השיעור וההערכה. לא מלשון שימה, אלא מלשון שומא, דהיינו להעריך. האדם צריך לדעת, את ערך הדבר. השומא זה השיעור וההערכה. תשים לב לדרכים שלך, לכוון אותם בצורה מדוייקת.

זהו העניין אשר פירשנו בכל הפרק הזה בדיוק. אחרי שהרמב"ם האריך שם בפרק ההוא, הוא מסיים ואומר כעת כי כל מה שאמרתי לך, הרי הוא כבר כתוב במדוייק במאמר הזה שאמרו חז"ל.

בחיבורו משנ"ת, הרמב"ם ג"כ רומז לכך, בפרק א' מהלכות דעות הלכה ד', וז"ל, הדרך הישרה, היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה מכל דעות שיש לאדם. והיא הדעה שהיא רחוקה משני הקצוות ריחוק שווה, ואינה קרובה לא לזו ולא לזו.

ישנן שני קצוות, וצריך ללכת בדיוק באמצע. ריחוק שווה. לא לנטות קצת לאחד מן הצדדים. לפעמים כאשר כתובה המלה 'אמצע', כגון 'אמצע השיטה' – כך מובא בפוסקים, כגון בתשו' הריב"ש – אין חובה שזה יהיה ממש באמצע, אלא העיקר שזה לא בקצה. למשל, כאשר כתב הרמב"ם בפ"ח מהלכות ס"ת כי פרשה סתומה היא מתחילה לעולם באמצע שיטה, וכי חובה שזה יהיה ממש באמצע השיטה? לא. העיקר שזה לא יהיה התחלת השיטה, אלא באמצע. אם פתח לכתוב מתחילת השיטה, זוהי פרשה פתוחה. אולם בנדון דידן, הרמב"ם אומר, שצריך בדיוק באמצע.

א"כ כעת מובן היטב, מדוע צריך הדבר שומא והערכה. כי לעשות בדיוק באמצע, זאת מלאכה גדולה.

ולפיכך ציוו חכמים הראשונים, שיהא אדם 'שם' דעותיו תמיד – הנה כאן רומז לנו הרמב"ם אל

א"כ מתחזק ממילא גם מה שאמרנו, כי זהו הפירוש המכוון בתפילה. הערה מהקהל: ישנו פסוק נוסף, וְחַמֵּשׁ צֵאן עֲשׂוּיֹת [שמואל א' כ"ה, י"ח].

תגובת מרן שליט"א: נכון. עשויות היינו מתוקנות ומבושלות, אליבא דרד"ק ועוד כמה מפר' שם.

המשך ביאור דעת הרמב"ם בעניין המיצוע במדות, דוגמאות מגדולי ישראל אשר הלכו ג"כ בדרך הזאת, ובנו על פי דבריו פירושים גדולים ועצומים.

בפסוק בספר תהלים [נ', כ"ג] נאמר, וְשֵׁם דְרָךְ, אֲרָאנוּ בִישַׁע אֱלֹהִים.

התחלת הפסוק היא, זִכַּח תּוֹדָה יִכְבְּדֵנִי. כיצד קוראים את המלה, יכבדנני? יודע מיש שיש לו 'חלק'.

תגובה מהקהל: הקריאה היא כך, יִכְבְּדֵנִי. היו"ד געי.

תגובת מרן שליט"א: יפה מאד מאד. בהמשך השיעור, נבאר למה.

הגמרא לומדת מן הפסוק הזה, את העניין של 'כל השם אורחותיו' וכו'. כך מובא במסכת מועד קטן דף ה' ע"א, ובמסכת סוטה דף ה' ע"ב. כפי שהזכרנו כבר בשיעור הקודם.

הרמב"ם הרעיש את העולם מהמאמר הזה, כי מכאן העניין של מיצוע במדות.

הסיבה שאני אומר, 'הרעיש את העולם', כי כולם קיבלו ממנו את העניין הזה. שכן אנחנו רואים לגדולי ישראל שבאו אחריו, שפירשו על ידי זה פסוקים ומאמרי חז"ל, ובעזרתו יתב' נביא חלק מהם בהמשך.

אבל כבר הרמב"ם עצמו – בפרק רביעי משמונה פרקים – כתב על כך דברים 'חזקים' מאד בזה"ל, אם יהיה האדם שוקל את מעשיו תמיד, ומכוין אל המיצוע בהם, יהיה במדרגה הגבוהה ביותר שבמדרגות האדם.

שמעתם? אם האדם הולך באמצע, הוא מגיע אל השיא.

ולא די בכך. הוא מוסיף, ובזה יתקרב אל ה'. זהו דבר שני.

דבר שלישי, וישיג את טובו. תקבל שכר טוב מן השמים. אם היגעת למדרגה כזאת, יהיה לך טוב ה', תשיג שפע ברכה וטובה מן השמים.

שערי יצחק – השיעור השבועי

כן בחולי הנפשות, שאם נטה אדם אחר מדה רעה, צריך האדם להטות את עצמו אל קצה השני, עד שיעמידו אחר כך בדרך האמצעי.

כעת תשמעו דבר, הפלא ופלא.

ונראה שלזה כיוונו במסכת תענית, במעשה שסיפר שם, פרק סדר תעניות אלו – כולם מכירים את הסיפור הזה, המובא במסכת תענית דף כג: – רבי מני, הוה שכיח קמיה דרבי יצחק בן אלישיב. אמר, לא מקבל דביתהו עלויה. הוא לא מסתדר עם נותיביתו, היא לא מוצאת חן בעיניו.

אמר ליה, מה שמה? חנה שמה. תתיפה חנה, נתיפתה.

קא מרדה עלי. עכשיו היא עושה לי בעיות, היא מרגישה כעת 'על הגובה'.

אמר לו, תחזור חנה לשחרוריתה. וחזרה חנה לשחרוריתה.

אומר הרמ"א, ומבואר שזה המאמר כפשוטו, הוא נמנע להאמינו, שיעשה הש"י נסים מפורסמים לשנות טבע הבריאה, כדי למלאות תאוותו של ר' מני שתתיפה חנה? או משום שמרדה עליו, תחזור לשחרוריתה? וכי יתכן לקבל שהדברים כפשוטם? וכי הקב"ה עושה נסים גדולים כאלה, לשנות את הטבע, בשביל רבי מני שתתיפה אשתו וכו'?

אלא שהכוונה בזו, מה שאמרת ענין רפואת הנפש. כי כינוי דביתהו, הוא משל לחומר – אשתו היינו הנפש – כמו שהמשילו הסיפור בזו עד הנה. ור' מני היה אומר לרבי יצחק, שהיה בו איזה פחיתות, שלא היה יכול לכבוש יצרו בדבר ההוא.

ושאל לו, איזה מדה היא? ואמר ליה, חנה. ר"ל הקנאה. וקראה חנה, להיות מפורסם בה קנאתה, אשר קנאה את צרתה פנינה, בעבור הבנים – לפנינה היו עשרה ילדים, ולחנה אין ילדים [שמואל א', א'] – ואמר לה תתיפה חנה, ר"ל יעץ לו בדרך המוזכר לעיל, ר"ל שיתרחק מקצת הקנאה לגמרי אל קצה השני, ולא יתקנא בשום אדם, אפילו במקום שהקנאה טובה, כמו שאמרו [בבא בתרא דף כ"א ע"א] קנאת סופרים חרבה חכמה.

אם הינך רואה כי מדת הקנאה שולטת עליך, תלך לצד השני. בקיצוניות. אל תקנא, אפילו בדברים שמותר לקנא, או אם טוב ואפשר לקנא. וכאשר תרד ותסתלק ממך לגמרי המדה הזאת, תוכל ללכת באמצע.

והכל כדי להתרחק מן הקנאה.

המאמר הזה – ומשער אותם, ומכוון אותם בדרך האמצעית, כדי שיהיה שלם.

*

הרמ"א – רבי משה איסרליש – בספרו תורת העולה [חלק ג' עמ' רס"ב] כתב בזה"ל, צריכים גם כן לזכור מעשה אדם, שפירש מן האשה ק"ל שנה.

ידוע שאדם הראשון, פירש מחוה מאה ושלושים שנה, אחרי חטא עץ הדעת, וצריך להבין מדוע ולמה?

הנה הרחיק עצמו אל הקצה השני מן המשגל, כדרך שכתב הרמב"ם בשמונה פרקים [פרק ד'] ובספר המדע [הלכות דעות פ"ב הל"ב] שזהו מחכמת הרופאים הגופות והנפשות, שאם נטה האדם אל אחד מן הקצוות, צריכין לקרבו אל קצה השני, כדי להרחיקו ממה שהורגל, עד שישאר אחר כך במיצוע.

וכן היה בעניין האדם. לפי שהיה כרוך אחר האשה יותר מדאי, פירש עצמו ממנה יותר מדאי, ק"ל, עד שהרגיש בעצמו שאחר כך היה בדרך ממוצע.

הסיבה שאדם הראשון פירש מאה ושלושים שנה, היא בגלל שהוא רצה לתקן את עצמו. לכן הלך בצורה קיצונית. הוא הוא ראה כי הוא מדאי מתקרב אליה, ולכן הוא לקח את עצמו אל הצד השני. בכדי לרפא משהו, צריכים ללכת לצד השני. ולזה נאמר [בראשית ה', ג'] ויחי אדם שלשים ומאת שנה, ויולד בדמותו כצלמו, ויקרא את שמו שת. רצה לומר, כי האדם הוא האמצעי בין עליונים השכלים הנבדלים, ובין התחתונים שאין להם שכל כלל. ולזה נאמר, כי אחר ק"ל שנה הוליד בדמותו וצורתו, שהוא דרך 'מיצוע', ויקרא את שמו שת, כי זהו יסוד העולם.

*

לרמ"א ישנו עוד ספר, פירוש על מגילת אסתר, הנקרא בשם מחיר יין. הוא מפרש ברמזים, את הכוונות הנסתרות שבמגילה, ולענייננו הוא כותב שם [בדף נ"ז] בזה"ל, ויגד לו מרדכי וגו' ואת פתשגן וגו'.

כבר ידעת מה שכתב הרב המורה בשמונה פרקים, כי רפואת הנפש כרפואת הגוף. ואם יחלה ויתחמם האדם יותר מדאי, צריך הרופא ליתן לו מאכלים קרים, לקררו יותר מדאי, להעמידו במזג השווה.

ומאחרינו, ונשובה לעשות חוקי רצונך בלבב שלם.

כך היא הגירסא בספר עין יעקב. הגירסא של עין יעקב היא יותר מדוייקת. אצלנו בגמרות שלפנינו אין המלים הללו. כתוב 'שתצילנו מידם', במקום 'שתכניעם מלפנינו ומאחרינו'. הדבר חשוב להבנת דברי מהרש"א דלקמן, כי גם הוא גרס את המלים הללו.

ואף כי כך היא הגירסא בגמרא בכמה דפוסים ראשונים, אין הכרח שכך היתה גם בגמרא שלפני מהרש"א, לפי שהוא כתב את חיבורו חידושי אגדות על ספר עין יעקב, כמו שכתב שם בתחילת הקדמתו.

מהרש"א שם מפרש כך, הכוונה בזה, כמ"ש הרמב"ם בשמונה פרקים, שיש לאדם לילך במדותיו ובמעשיו 'בדרך המיצוע'. והנה היצה"ר מסית, שילך האדם בקצה האחד בפתר לו, כגון להתגאות, ולהתנהג במותר התאוה. וע"כ מדמה ליה לשאור שבעיסה, שמגביה את העיסה, ועושה אותה יותר מְּמֹת שהיתה.

וההיפך, השעבוד מלכיות, אומות העולם מכריחים לקצה שני, שאין מניחין לישראל להתגאות, אבל משפילים אותם בתכלית השפלות. כפי שאנחנו אומרים, 'מאשפות דלותנו תרוממנו'.

מצד אחד, היצה"ר גורם לאדם להיות שחצן. ומן הצד השני, הם – אומות העולם – משפילים אותנו עד לתהום.

וכן מְּסָרִין מהם – מישראל – כל טוב, אף דברים הצריכין להם לעבודת ה'.

וזה שרצוננו לעשות רצונך, לילך דרך המיצוע. אבל מי מעכב בו? שָׁנִים אלו מעכבים. שזה חפץ בקצה זה, וזה חפץ בקצה זה.

יה"ר שתכניעם מלפנינו ומאחרינו, דהיינו ב' קצוות. ונשוב בו, לילך במיצוע.

רואים הא כיצד פָּנו מהלכים שלמים עפ"י דברי הרמב"ם הללו. הרעיון הזה של-רמב"ם, כ"כ מצא חן בעיניהם, הבינו כי זאת הדרך הנכונה.

מובן שמהרש"א בא ליישב את דברי המאמר דלעיל, כי ישנן בו כמה קושיות.

ראשית, מה הפירוש שהיצה"ר הוא 'שאור שבעיסה'? מדוע הוא נקרא כך?

ואמר ליה 'קא מרדה עלי' המזכר, רוצה לומר כאשר הרגיש ר' מני בנפשו, כי מעכשיו יוכל לעמוד בדרך אמצעי, ולא יטה עוד לקנאה הפחותה, אמר, שאם יטה עוד, וירגיל נפשו בהרחקת הקנאה, יקנה הקצה השני, וימרוד עליו לגמרי ולא יקנא כלל. וגם זו רעה רבה היא. כי דרך הממוצע, הוא הישר. על כן אמר רבי יצחק, שמעתה יוכל לחזור במקצת לשחרוריתה, וילך כדרך האמצעי, כי מעתה לא יטה עוד לא' הקצוות.

*

גם הגר"א מוילנא בכמה מקומות, ובכללם בפירושו לספר משלי – בשני מקומות, האחד בפרק ב', ומה שהנני מביא בפניכם כעת הוא בפרק ד', לגבי הפסוק [כ"ז] אֶל תֵּט יְמִין וּשְׂמֹאל, הָסֵר רְגְלְךָ מִרֶעַע – כתב בזה"ל, שמתחילה צריך אדם לילך מעט מעט עד הקצה האחרון, ויהיה בקצה האחרון עד שירגיל את עצמו כן. וכאשר הוא רגיל בהמדה הטובה, ולא יגע בהרעה, אז יחזור אל 'דרך המיצוע'. וזהו, אחר שיפלט מעט מעט, ויהיה בקצה האחרון, אח"כ אל תט ימין ושמאל.

ושם בפרק ב', פסוק כ"א, הגר"א מביא במפורש זאת בשם הרמב"ם, והוא לגבי הכתוב שם, פִּי יִשְׂרָאֵל יִשְׁפְּנוּ אָרֶץ, וְתַמִּימִים יִתְּרוּ בָּהּ, וז"ל, היינו הישרים, הם העובדים את ה' בשכל ובאומד דעת ומדותם, אף על פי שהם יצאו מדרך המיצוע. כי כן צריך האדם כאשר רוצה לשבור אותו טבע ומדה, אי אפשר לשבור אלא בהרחקה עד הקצה האחרון שבאותה מדה וטבע, ואין זו דרך טובה בקצה האחרון. לכן אמר 'ישכנו ארץ', שאחר כך כאשר הורגלו בהן, יחזרו למיצוע כמ"ש הרמב"ם בהלכות דעות. 'ותמימים', הם העובדים בתמימות, ואינם סומכים על שכלם כלל, והם הולכים תמיד בדרך המיצוע, כפי אשר כתוב בתורה, הם 'וותרו בה', שלא יצאו כלל מן המיצוע עכ"ל.

*

מהרש"א במסכת ברכות דף י"ז ע"א, לגבי המובא בגמרא, ר' אלכסנדר, בתר דמצלי אמר הכי – כך הוא היה מתפלל אחרי תפילת שמונה עשרה – רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך. ומי מעכב? שאור שבעיסה, ושעבוד גליות. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתכניעם מלפניך

שערי יצחק – השיעור השבועי

בשמונה פרקים, הוא יבין כי גם לגבי מדת הענוה צריכים ללכת באמצע. וה"ה גם במדת הכעס. אבל האמת היא, כי אף בהלכות דעות, אכן הרמב"ם כותב כך בפרק ראשון, אולם פתאום בפרק שני התהפכה הקערה, והמפרשים מתלבטים מה נשתנה?

עכ"פ דברי מהרש"א נראים טובים ונכוחים, לפי מ"ש הרמב"ם בשמונה פרקים. אבל לפי מ"ש בהלכות דעות, זה לא טוב. ולפום קושטא, גם שם בשמונה פרקים, סוף סוף לאחר מכן בפירושו לפ"ד מאבות, גבי מאד מאד הוא שפל רוח, כתב הרמב"ם עצמו דשפלות רוח שאני.

ברם מכל מקום, זאת איננה סתירה לעיקרם ויסודם של דברי מהרש"א, אלא רק לדוגמא שהוא נתן. ולא עוד אלא שמהרש"א דייק ואמר זאת בלשון 'כגון'. ש"מ כי הדבר נוגע אל כל שאר המדות. רק שהדוגמא הזאת שהוא הביא, היא איננה טובה.

לדברי הרמב"ם בפרק ראשון, לא לכעוס אלא רק על דבר שראוי לכעוס, וזוהי הדרך הממוצעת. וגם בעניין הגאווה, הוא כותב כי יש ללכת בדרך הממוצעת. רק מי שהוא חסיד, הוא מתרחק בזה אל הקצה האחרון. זאת מדת חסידות. אולם גם בזה, כמו בכל שאר המדות, צריכים ללכת בדרך המיצוע. ואילו בפרק שני, פתאום הרמב"ם אומר כי ישנן דעות שאסור ללכת בהן בדרך הזאת. גובה הלב, צ"ל כפי שכתוב במשנה, מאד מאד הוא שפל רוח. וגם הכעס, ראוי שיתרחק האדם אל הקצה.

ישנו קצת הבדל. לגבי גאווה הוא כותב בלשון 'אסור', ולגבי כעס הוא כותב בלשון 'ראוי'.

עמדנו על כך בזמנו [בשיעורי מוצש"ק יתרו ותרומה ותצוה שנת התשפ"ה בשל"ו, ושיעור מקץ התשפ"ו בשל"ז], דיברנו על כך בס"ד באריכות, ומתקבל בעיני ההדיוט ההסבר שכתבו כמה ממפרשי הרמב"ם, כי בפרק ראשון זה מדאורייתא, ובפרק שני זה מדרבנן. דהיינו, מן התורה כך היא ההנהגה, ללכת בדרך המיצוע, אבל חכמים ראו – לפי ירידת בני האדם במשך הדורות – שיש להרחיק מכך, כי בשני דברים הללו, אין לנהוג כך. הגאווה והכעס, הם שונים מכל שאר המדות.

ביאור דברי מהר"י"ן בחלק הדקדוק, לגבי הפסוק זובח תודה יִכְבְּדֵנִי, וְשֵׁם דֶּרֶךְ אֲרָאנוּ בישע אלהים. שייך ימנית ושמאלית. רמז שלושת רגלי השי"ן. ובעניין הגעיה שבאות יו"ד.

בדרך כלל, אומרים 'שאר שבעיסה' כלפי מדת הגאווה, שלכן נא' בקרבנות [ויקרא ב', י"א] פי כל שֶׁאֵר וְכָל דְּבִשׁ לֹא תִקְטְרוּ מִמֶּנּוּ. אבל מכאן משמע, כי רק הגאווה מפריעה. והדבר תמוה. וכי רק הגאווה? מסתברא כי זהו כינוי כללי. א"כ חוזרת השאלה, למה היצה"ר נקרא שאור שבעיסה?

דבר שני, למה 'שעבוד גליות'? וכי רק שני הדברים הללו, הם דברים שמעכבים? אין דברים אחרים, אשר מפריעים לעשות את רצון ה'.

קושיא שלישית, מה פירוש המלים 'תכניעם מלפנינו ומאחרינו'? מי נמצא לפנינו, ומי מאחרינו? מהו הקשר, ל'לפנינו' ול'מאחרינו'?

מהרש"א התעמק בכך, להבין מה כתוב פה? מה מסתתר מאחורי המלים הללו? והוא הסביר לנו יפה מאד.

'שאר שבעיסה' היינו, קיצוניות יתירה. הבעק, לפני שהוא תופח הוא נמוך, וע"י השאור הוא עולה גבוה. פירושו, הלך לקצה, יותר ממה שהוא. והשעבוד גליות, עושה ההיפך. ובעצם, אלו רק דוגמאות. כי שאור שבעיסה פירושו, כל דבר שיותר ממה שהוא. פירושו, קיצוניות שאיננה נכונה. את זאת עושה היצה"ר, נותן לאדם מדות גרועות. והשעבוד מלכיות, מוליך אותנו אל הכיוון השני. הם משפילים אותנו, מפריעים לנו בהרבה דברים, אשר אינם נותנים לנו לעסוק בעבודת ה'. על כן, אנחנו מתנצלים לפני השי"ת, כי רק בגללם איננו יכולים לעשות רצונך.

לכן יהי רצון שתכניעם, מלפנינו ומאחרינו. מלפנינו, זאת קיצוניות אחת. ומאחרינו, זאת קיצוניות שנייה. ואז נלך אנחנו באמצע. יה"ר שנזכה ללכת בדרך הנכונה, שהיא בדיוק באמצע. כפי שאמרנו בשם הרמב"ם, להתרחק ריחוק שוה'.

שאלה מהקהל: אבל הרמב"ם אומר, כי לגבי שפלות הרוח, האדם צריך להיות הכי קיצוני בעניין השפלות?

תשובת מרן שליט"א: יפה מאד. הַזְפֵּרָתָ לִי מַה שְׂרָצִיתִי לְהַעִיר לְגַבִּי הַדּוּגְמָא שְׂכַתְבָּ מִהַרְש"א, כִּי נִרְאָה שֶׁהוּא הִיָּה צָרִיךְ לְתַת דּוּגְמָא אַחֲרַת. כִּי לְגַבִּי שְׂפִלוּת הָרוּחַ, אֲדַרְבָּה זֶהוּ דּוּקָא דְּבַר טוֹב לְלַכְתָּ אֶל הַקְצֵה הַשְּׂנִי.

האמת היא, שמהרש"א לא ציין את הרמב"ם בהלכות דעות, אלא את הרמב"ם בשמונה פרקים, ובשמונה פרקים הרמב"ם לא כתב זאת. מי שיעיין

לפני שנמשיך, לגבי הפסוק שהבאנו לעיל, זובח תודה יכבדנני, מהרי"ץ כתב על כך בחלק הדקדוק בזה"ל, יִכְבְּדַנְנִי, [ה]יו"ד געי.

ישם דרך, השי"ן [ב]שבולת שמאלית, וכן נראה מרד"ק. וְדַרְשֵׁת רז"ל (אינו חולק) [אינה חולקת] על זה, כי אם מפני שכתוב בשי"ן (דריש) [דְרִישִׁי] לה. עכ"ל.

גאון עוזנו ותפארתנו מהרי"ץ זיע"א, כדרכו בקודש, מקצר מאד. וכל מלה שלו, היא קב ונקי. מובן שהוא בא לאפוקי, ממה שהוא ראה כתוב בכמה ספרים נדפסים, וְשֵׁם דרך. כך הם כתבו בפסוק עצמו, וְשֵׁם דרך, בשי"ן ימנית. והוא אומר, כי הגירסא שלנו בתיגאן כת"י היא שזה בשי"ן שמאלית. ומוסיף כי גם מפירוש הרד"ק כך נראה. והאמת היא, כי גם מרש"י ומר"א אֶפֶן עזרא, ככה נראה. גם הם פירשו בדרך זו.

ולגבי מה שאמרו חכמים, אומר לנו מהרי"ץ כי זאת איננה סתירה. זו רק דְרִישָׁה, זה איננו הפשט. זאת איננה גירסא בפסוק. הם דורשים כך, וְשֵׁם מלשון שומא, אולם הקריאה בפסוק היא וְשֵׁם, אף לדידהו דחז"ל.

מה שישנם הרבה ספרים אחרים שנכתב בהם כך, זהו דבר בטוח, כי ראיתי למשל בתנ"ך גינצבורג, דף ק"ג, שהביא רשימה של ספרים שכתוב בהם וְשֵׁם. כך הם גרסו. לכן מהרי"ץ בא לומר, שאין להתבלבל מן הספרים הללו. והוא בא ליישב, כי מה שחכמים דרשו, זהו רק בגלל שכתוב וְשֵׁם בשי"ן.

אולם כאן צריכים להבין, מה הפירוש בדבריו, שהם דרשו כך בגלל שכתוב וְשֵׁם בשי"ן? וכי מה היה צריך להיות כתוב? וְשֵׁם בסמ"ך? סָם המות? קח לך סָמִים [שמות ל', ל"ד]? זה בודאי אינו מתקבל על הדעת. א"כ מהיכן היא הדרשה? לדבריו, הם דרשו זאת בגלל שכתוב בשי"ן – לא משנה אם זאת שי"ן ימנית, או שי"ן שמאלית – אבל מאיפה הדרשה?

דבר נוסף.

חכמים אומרים במפורש, אל תקרי וְשֵׁם, אלא וְשֵׁם. א"כ מה מהרי"ץ בא לחדש לנו, כי כביכול היתה הוה אמינא שזה חולק, ואני בא ואומר לך התירוץ כי זאת רק דרשה. הרי כבר חכמים אומרים לנו כך במפורש, אל תקרי וְשֵׁם אלא וְשֵׁם.

כך השתוממתי כשעה חדא, מה כתוב כאן? למה הוצרך מהרי"ץ לזה?

עד שהקב"ה האיר את עיני, לראות שמהרי"ץ לא התכוון אל הגמרא שהבאנו מקודם, אלא למדרש ויקרא רבה [פרשה ט'], כי שם אכן אפשר לטעות, שכביכול כתוב בפסוק וְשֵׁם. וזהו כנראה מה שהטעה את כותבי ומדפיסי אותם ספרים לנקד כך, דהיינו בשי"ן ימנית.

במדרש שם כתוב, כי רבי ינאי היה דורש כך, וְשֵׁם כתיב, דְשֵׁים אורחיה, סגי שְׁוִי.

וכבר היפה תואר התלבט בכך, בדרשה הזאת. בגמרא כתוב, אל תקרי וְשֵׁם אלא וְשֵׁם, על כך אין מה לדבר, מהרי"ץ לא התכוון לזה, אלא הוא התכוון למאמר שבויקרא רבה, כי שמה אפשר לטעות.

ומי שיעיין במנחת שני, יראה כי גם הוא כתב בזה"ל, כמה טעו בהאיי תיבותא, דקרי וְשֵׁם בשי"ן ימנית, ואטעו לכולהו נסחי. ומסתיעי ממאי דאשכחו בויקרא רבה פרשת צו, אמר רבי ינאי, וְשֵׁם כתיב, דשיים אורחיה סגי שְׁוִי. פ"י השם אורחותיו בדרך ארץ, הרבה שוה. ודריש וְשֵׁם, מלשון שומת ב"ד, שהוא בשי"ן ימנית.

וקושטא דמילתא דין, בשי"ן שמאלית, ומדרש אגדה הוא על דרך אל תקרי, כי הא דאמרין בפירקא קמא דמ"ק ובפ"ק דסוטה, אמר ריב"ל כל השם אורחותיו בעוה"ז, זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה, שנאמר וְשֵׁם דרך אראנו בישע אלהים, אל תקרי וְשֵׁם אלא וְשֵׁם. כלומר, אל תקרי בשי"ן שמאלית, אלא בשי"ן ימנית. והתם נמי במ"ק ובויקרא רבה מקמי הכי, דרשו ליה באנפי אחרינא בשי"ן שמאלית כדקרין. והכי אשכחנא בכולהו נוסחי עתיקי.

ואע"ג דלדידי מילתא דפשיטא היא, ולית בה ספיקא, חזינא (לברורא) [לְבַרְרָה] וכו' יעוש"ב.

הוא אומר שהדבר ברור כך, בלי שום ספק.

מה שמהרי"ץ כתב בקצרה, המנחת שי כתב קרוב לדבריו בארוכה.

*

יש להעיר, כי במהדורא קמא של חה"ד למהרי"ץ על תהלים, שראיתה בכת"י קדשו, וכבר צירפיה לאחר זמן ונדפסה בתאג חזון שמעון [דף ח'] בסוף ספר דברים, עניין זה כתוב בסגנון שונה, וזהו השי"ן בשבולת שמאלית. ואף דעת רי"ל כך, אלא שהוא כתב הפירוש על דרך דרשת רז"ל ע"כ.

*

דרך אגב, נראה כי התבלבלו פה בדפוס, ולא הבינו את מה שאומר היפה תואר, או שחסר כאן בדבריו. דְּשִׁים אֲרַחֲיָהּ, סְגִי שׁוּי. משמע כי פירושו, שהדבר שזה הרבה. כך אומר היפה תואר, יש מפרשים, הרבה שוה. וקצת קשה, דהיכא רמיזא? איפה הדבר רמוז בפסוק, וְשָׁם דֶּרֶךְ אֲרָאנוּ בִישַׁע אֱלֹהִים? היכן כתוב שזה שוה הרבה?

דגזירת הכתוב, אראנו בישע אלהים. לא כתוב כי הדבר שוה הרבה, אלא הבטחה מיוחדת זו, שהיא בגדר גזירת הכתוב, כי בפשטות לא מובן הקשר. ולכן נראה דפירוש 'שיים ארחיה' קאמר, כלומר שהולך בשוה, שמדקדק בדרכיו ללכת בדרך שוה וישר.

נראה שהוא היה צריך להוסיף, כי הגירסא לפ"ז משתנה. לא 'סְגִי שׁוּי', סמ"ך פתח וגימ"ל דגושה וחירק, אלא 'סְגִי שׁוּי', סמ"ך בקמץ גימל רפויה וצירי, דהיינו הולך בשוה. כמו שמצוי בגמרא, לשון מסגי, שפירושו הולך בדרך.

במקום דפירוש 'שיים ארחיה' קאמר, היה צ"ל דפירוש 'סגי שוי' דקאמר.

וזהו על-כל-פנים ג"כ סיוע גדול לשיטת הרמב"ם. שאלה מהקהל: מהי התשובה על השאלה הראשונה שהקשה הרב על דברי מהרי"ץ?

תשובת מרן שליט"א: כפי שאמרנו, וְשָׁם כְּתִיב' זה בויקרא רבה. כאשר תעיין ביפה תואר שם, תבין זאת יותר טוב.

נראה שמהרי"ץ בא בזה לאפוקי מהבנת היפה תואר בסוף דבריו, שבספרי בעל התלמוד היה כתוב בסי"ן וכו', ולכן נביא את דבריו, ואלו הן.

הכי גרסינן, ושם כתיב בשי"ן כדלקמן. ופירושו, דמדכתוב בשי"ן ולא בסי"ן, כמו שם הזהב שם הבדולח [בראשית ב', י"ב] ודומיהם. דרשינן ליה לשון שומא, ולא לשון הוראת מקום כנזכרים. וקשה דבפ"ק דמו"ק [דף ה' ע"ב] גרסינן, כל השם ארחותיו בעולם הזה זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה, שנאמר ושם דרך, אל תקרי ושם אלא ושם, דאדרבה כפי כתיבתו בשי"ן ניחא למדרשיה לשון שומא. ושמא בעל מדרש זה ס"ל דשימה ושומא כי הדדי נינהו למכתביה בשי"ן, שהעניינים קרובים, שהשומא היא שימה ערך ודקדוק בדבר. אבל בעל האגדה ההיא ס"ל דלשון שומא ליכא למותביה רק בסי"ן, ומכיון דהאיי כתיב בשי"ן

רי"ל, הוא ר' יעקב לומברוז, ומהרי"ץ מביא ממנו במקומות רבים. וע"ע מ"ש בס"ד במילי דאבות על פרקי אבות פרק ששי העתק שני אות י' סוף ד"ה מי שישים.

*

ודרך אגב, ישנו כאן חיזוק מן המדרש הזה, לשיטת הרמב"ם הנז"ל. כי רש"י למשל מפרש, כי 'שם ארחותיו' היינו, מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה. אין כאן 'דרך ממוצעת'. לכן היפה תואר כותב – מבלי להזכיר את הרמב"ם – בזה"ל, לפי מדרשנו – לפי המדרש דלעיל – נראה, שאין העניין אלא בדרכי מוסר ודרך ארץ.

כי המדרש שם מביא סיפור בזה"ל, מעשה ברבי ינאי שהיה מהלך בדרך, וראה אדם אחד שהיה משפּע ביותר. אמר ליה, משגח רבי מתקבלא גבן. אמר לו, אִין. הכניסו לביתו, האכילו והשקהו, בדקו במקרא ולא מצאו, במשנה ולא מצאו, בתלמוד ולא מצאו.

הוא אמר לו, תהיה אורח אצלי. כי הוא חשב שאותו אדם הוא תלמיד חכם, ולבסוף ראה כי הוא לא יודע כלום.

אמר ליה, סב בְּרִיךְ. אמר ליה, יברך ינאי בביתיה. אז נוכח ר' ינאי לדעת שהאורח הזה אינו יודע אפילו ברהמ"ז.

אמר ליה, אית בך אימר מה דאנא אָמר לך? אמר ליה, אִין. אמר ליה, אמור אֶבֶל כלבא (פיסתיא) [פְּסָתִיָּה] דינאי. הוא קרא לו כלב. לבסוף התברר כי אותו אדם היה בעל מדות ועושה מצוות, אמנם הוא היה עם הארץ אבל עכ"פ היה בעל מדות טובות, ואז רבי ינאי התחרט על כך שקרא לו בשם כלב.

כך מובא שם בהמשך, אמר ליה, כל הדא דרך ארץ גבך, וקריתך כלבא.

הערה מהקהל: גם בגמרא ישנו סיפור כזה על רבי ינאי.

תשובת מרן שליט"א: אם תמצא, תראה לי. אבל עכ"פ לא קישרו זאת בגמ' אל וְשָׁם, משא"כ פה קישרו את זה לכך, כמבואר בהמשך המדרש, קרא עליה, שָׁם דֶּרֶךְ, דְּשִׁים אֲרַחֲיָהּ, סְגִי שׁוּי.

הנה הדבר מבואר כאן. ישנם עוד הרבה פירושים על המאמר הזה, אבל מן המדרש כאן רואים כמו שהבין הרמב"ם, שהמדובר 'בדרכי מוסר ודרך ארץ', עניינים של מדות.

כעת תשמעו בס"ד חידוש, הפלא ופלא. רמז גדול לשיטת הרמב"ם.
הרי את העניין הזה של-מיצוע, למדנו מן הדרשה 'ושם דרך' – 'ושם דרך'.

לאיזו אות ישנם שלושה חלקים? לאות שי"ן. רק באות שי"ן, יש ימינה ויש שמאלה ויש באמצע. שלושת רגלי השי"ן, מורות על שלוש דרכים שונות. לכן בחר הכתוב בזאת, 'ושם' – 'ושם', לרמז על עניין המיצוע. דהיינו אם האדם זוכה תודה, אם הוא בא לזבוח את יצרו, אזי תדע לך כי יש לפניך את צד ימין, ויש גם את צד שמאל. תיזהר. אם רצונך לתקן את עצמך, אזי הרפואה היא ללכת תחילה בצורה קיצונית. אם הוא רואה כי יש לו מדה שהיא גרועה, הוא בצד השמאלי, אזי הוא אינו יכול מיד ללכת אל האמצע, כי אז הוא לא יתקן את עצמו. כפי שאמרנו לעיל. הוא חייב ללכת אל הצד השני, ימינה, ורק לאחר מכן יחזור אל האמצע.

האות שי"ן, מראה את הדרך.

חושבני שהרמב"ם נצנצה בו רוח הקודש.

זה דומה קצת למה שפירש הגר"א כוונת הפסוק 'אל תט ימין ושמאל, כדלעיל'.

ולא זו בלבד. בספרים הישנים הקדמונים, ואולי גם יש מציינים כך בזמנינו, האות שי"ן והאות שי"ן, הנקודה לא נכתבת קיצוני בצד ראש ימין, ובצד ראש שמאל, אלא באמצע הראשים. בין הראש הימני לאמצעי, ובין האמצעי לשמאלי. הם לא עושים את הימנית בצדדים, כמו בספרים הרגילים המצויים גם כיום, אלא הם עושים זאת באמצע. והסיבה לכך היא מובנת, כי כאשר עושים זאת בצד, אזי לבסוף מתבלבלים הקוראים וחושבים כי זהו ניקוד חולם. לכן הם עושים זאת, בין זה לזה.

ולפי מה שאמרנו בס"ד מקודם, זה ג"כ מתפרש טוב. כי באים ללמדנו, שאפילו האמצע, הוא צ"ל ממש אמצע. גם על יד האמצע, זה לא אמצע. צריך מדויק ממש באמצע.

כפי שאמרנו לעיל, הגעיא הזאת – במלה יְכַבְּדֶנִּי – העיר עליה געו"ת מהרי"ץ בחלק הדקדוק. וגם במנחת שי, בשם חילופים לבן אשר, הוא כותב כי ישנה כאן געיא.

והדברים נפלאים. בסייעתא דשמיא.

משמע לשון שימה, כמו מי שם פה [שמות ד', י"א], ולכן הוצרך לומר אל תקרי ושם וכו'. ויתכן שבספרי בעל התלמוד היה כתוב בשי"ן, ובספרי ר' ינאי היה כתוב בשי"ן כבספרינו. ואינו רחוק היות מחלוקת בכגון זה, דבכמה דוכתי אשכחן מחלוקת בין התלמוד ובעלי המסורה, כמ"ש התוס' בפ' במה בהמה [שבת דף נ"ה ע"ב] גבי מעבירים כתיב עכ"ל.

היה כתוב בשי"ן, כוונתו ושם, בשי"ן שמאלית. דוק והבן.

*

בקשר לסיבת הגעיא שבאות יו"ד, במלה יְכַבְּדֶנִּי, כמו שהקדמנו, צריכים לדעת כי כאשר ישנה געיא באות יו"ד, זה מורה על לשון צעקה. כמו בפסוק [תהלים קל"ז, ה'] אִם-אֶשְׁכַּח יְרוּשָׁלַם. זאת צעקה מְאֹבֶלֶב.

גם כאן זאת צעקה, שזהו אחד מדרכי התשובה, כמבואר בגמ' ר"ה דף ט"ז ע"ב. וכן הרמב"ם כותב בפרק שני מהלכות תשובה [הלכה ד'] בזה"ל, מדרכי התשובה, להיות השב צועק תמיד לפני ה' בבכי ותחנונים. 'צועק'.

הדבר בא ללמד אותנו, את פירוש הפסוק זובח תודה יכבדנני. כי אפשר היה להבין כי 'זובח תודה' היינו מי שמקריב קרבן תודה. וזה הרי לא על חטאים, אלא על נס. מי שאירע לו נס, הוא מביא קרבן תודה. קמ"ל שזהו איננו הפירוש בפסוק כאן. אלא כמו בתרגום שהוא כך, דדבח יצרא בישא, היך קורבן תודתא יתחשב ליה. שזובח את יצרו הרע. אבל עדיין הוא מפרש את המלה 'תודה', כפשוטה, כמו קרבן תודה. או כמו בגמרא בסנהדרין [דף מג:], אמר ריב"ל, כל הזובח יצרו ומתודה עליו – לפ"ז 'תודה' מלשון וידוי – כאילו כיבדו להקב"ה בשני עולמים, העולם הזה והעולם הבא, דכתיב זובח תודה יכבדנני. לכן כתוב 'יכבדנני', בשני נוני"ן, לרמז על העולם הזה ועל העולם הבא.

זאת היא הצעקה. אדם אשר זובח את יצרו. אם הוא חוזר בתשובה, מחליט לתקן את עצמו, אזי הוא צריך לצעוק, יא. והמשך הפסוק, 'ושם דרך', לפי הרמב"ם זהו לעניין תיקון המדות, שצריכים לחזור גם על כך בתשובה, חוץ מתיקון המעשים בפועל, ואז הוא יזכה למעלות גדולות ונשאות.

*

שערי יצחק – השיעור השבועי

בהערה), מצאנו הקבלה לדברי הרמב"ם, בספרו של אריסטו "אתיקה מהדורת ניקומאכוס" (ספר ב', פרקים 7-6).

עכשיו תבינו את מה שאמרנו בשיעור שמות התשפ"ו, לגבי הפסוק [ב', י"ג] וְרָאִיתִי אֲנִי, שֵׁשׁ יִתְרוֹן לְחֶכְמָה מִן הַסְּבִלֹת, פִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ. מדוע המלה 'כיתרון', נקראת כך? לכאורה זאת מלה משונה, מה זה כי-תרון? מי שהוא עם הארץ, יחשוב כי מי שקורא ככה הוא אינו יודע לקרוא. מה הפירוש כי-תרון? לדעת ההמוניים צ"ל פִּיתְרוֹן.

אלא, פִּיתְרוֹן היינו, להוסיף ולהכליל הבנה חדשה במלה זו, מלשון [ישעיהו ל"ה, ו'] וְתָרַן לְשׁוֹן אֱלֹם. במובן רננה ושמחה. 'כי' – תשמח כמו שהאור משמח – 'תרון האור'. עד"ש [משלי י"ג, ט'] 'אור' צִדִיקִים יִשְׁמַח.

אנחנו כעת נקיים את מה שכתוב בזה"ק, 'למילף זעיר מן שטותא'.

הוא – הר"ח לוי – מביא כך, להלן עיקרי הדברים, העולים בקנה אחד עם שיטת הרמב"ם:

א. הגדרת המידה הטובה: אריסטו כותב שם (בקטע b1106) בלשון זו: הסגולה וכו' כדלקמן בסמוך.

אתיקה, בלעז, פירוש המלה מוסר. אחרים ראיתי שכותבים, 'תורת המדות'. זהו אותו הדבר. היינו הך.

שאלה מהקהל: אריסטו המציא זאת מעצמו?

תשובת מרן שליט"א: אם תגיד ככה, אולי הדבר יכול להיות. אבל האמת היא, שבספרים רבים כתוב כי אלכסנדר מוקדון, השליט את אריסטו על ספרי שלמה המלך, אחרי שהוא כבש בעוה"ר את ירושלים, או משהו דומה. והם לקחו אז את כל הספרים של שלמה המלך, וקנו את זה 'בשינויים'. גזילה נקנית ב'שינוי'. כך כתוב גם בספר הכוזרי לרבי יהודה הלוי.

כפי שאמרתי, אי אפשר את הכל 'על רגל אחת', אבל בס"ד לאט לאט, הדברים יתבהרו לכולנו.

"הסגולה הטובה, היא תכונה הקשורה בבחירה חפשית, והשרויה במיצוע (בממוצע) היחסי לנו, כפי שנקבע על פי התבונה". דברים אלו מקבילים לדברי הרמב"ם בשמונה פרקים (פרק ד') המגדיר את המעשים הטובים כ"מעשים השווים, הממוצעים בין שני קצוות".

המשך בעניין השאלה מהיכן הרמב"ם לקח את עניין המיצוע במדות, בירור מהיכן נולד המושג 'שביל הזהב'. המצאת המלה חנוכיה, מאת הרשעים, במקום מנורה, חנוכה.

ידידנו המופלג הרה"ג חיים לוי הי"ו, כדרכו בקודש, הוא לא רק מוסיף לנו מקורות נעלמים, אלא הוא מאיר את עינינו באור נגהות.

דיברנו בס"ד בשיעור הקודם לגבי השאלה, מהיכן הרמב"ם לקח את העניין הזה של-מיצוע, ומי הם אותם 'החכמים הראשונים' שכתב זאת בשמם וכו'. הוא הלך יגע ועמל לבדוק את העניין הזה, האם אכן ישנו דבר כזה בספרי חכמי אומות העולם, נפק דק ואשכח, ומתברר כי עניין המיצוע הוא מאריסטו.

המשכתי גם אני הקטן ומצאתי שמזכירים זאת גם בשם עוד כמה פילוסופים. א"כ הדבר אמת, שזה מאומות העולם.

אבל ישנן עוד כמה 'הפתעות' בדרך, רק שאינני יכול 'לשפוך' את הכל בבת אחת.

הוא כתב אלי בזה"ל, לק"י ר"ח שבט תשפ"ו בשל"ז

לכבוד מו"ר מרן רבי יצחק רצאבי שליט"א.

באתי במכתבי זה להציע לפני כת"ר, מראה-מקום מדויק וביאור בעניין היסודי של "דרך המיצוע", המכונה בפי הרמב"ם "שביל הזהב". כידוע, רבנו הרמב"ם זצ"ל הקדיש פרקים נרחבים בחיבוריו ("שמונה פרקים" ו"הלכות דעות") להדרכת האדם ללכת בדרך האמצעית, והוזכר במגדל עוז כי מקור הגדרה זו, נמצא בחכמת אומות העולם.

האמת היא, כי לגבי המלים 'מכונה בפי הרמב"ם שביל הזהב', את הביטוי הזה – 'שביל הזהב' – לפי מיעוט ידיעתי הרמב"ם לא כתב בשום מקום. אמנם ישנם רבים המכנים זאת כך, מזכירים את הביטוי הזה 'שביל הזהב' בכמה ספרים, ולכן ביקשתי ממנו אח"כ לבדוק מהיכן הביטוי הזה? מהיכן השורש שלו? וכדלקמן.

אמרנו בס"ד כי המגדל עוז כבר כתב כי זה מחכמת אומות העולם, והוספנו כי גם המאירי בספרו חיבור התשובה העלה זאת בשמם.

כעת תשמעו, מה שיקירנו הר"ח לוי שליט"א כתב אלי עוד בזה.

ואכן, בבדיקה בכתבי הפילוסופיה הקדומה (הובא בספר הפרשה מדברת אלי ח"ד עמ' 137

ברמב"ם (שמונה פרקים שם) כדרך לרפא את הנפש.
ראוי לציין כי הרמב"ם חרג מאריסטו במידות הגאווה והכעס, בהן הורה להתרחק עד הקצה האחרון.

זהו כפי שהסברתי בס"ד מקודם, כי הגאווה והכעס יוצאים מן הכלל. אבל כפי שאמרנו, זה לא ברמב"ם בגוף שמונה פרקים עצמם, אלא בחיבורו משנ"ת בפרק השני דוקא, ובפיהמ"ש על מס' אבות דוקא. שמע מינה.

אבל היווני הבליעל הזה, נשאר בדעה כי גם גאווה וכעס הן ככל יתר המדות.

ולפי מה שאמר מעכ"ת לעיל שאריסטו לקח משלמה המלך, אזי י"ל דשלמה דיבר לפי דין תורה, שאין חילוק בין המדות, ועל זה דיבר הרמב"ם בפרק א'. ואחר כך באו רבותינו ז"ל ואמרו שבגאווה ובכעס יש ללכת עד הקצה האחר, ועל זה דיבר הרמב"ם בפרק ב'. איתמר.

הבאתי את הדברים בידעי שמרן שליט"א אינו מלכלך ידיו בספרים אלו. גם עבדך נזהר בהם, אולם מפאת צורך בירור העניין, הצצתי. ואני תפילה, שלא נפגעת.

*

ומכאן אבוא אל אשר דן מו"ר שליט"א בשיעור, האם מהרח"ו בשערי קדושה (ח"א שער ב') פליג על דברי הרמב"ם (סה"מ מ"ע ח' והלכות דעות פ"א) בעניין הגדרת תיקון המידות כמצות עשה מן התורה.

והנה מצאנו פלוגתא כעין זו, בדברי היעב"ץ בחיבורו 'לחם שמים' (אבות א, א) שתמה על דברי הרע"ז שכתב שמסכת זו, אינה מיוסדת על פירוש מצווה, וזה לשונו: "לא אדע מנין לו. הלא ודאי אין בכל מסכתא זאת, אלא פירוש המצות הכולליות שבתורה וכו' וכן כל המדות הישרות והמוסרים, יש להם עיקר בתורה וכו' ובמה שאמר הכתוב והלכת בדרכיו".

ראיתי שכבר עמדו בזה בספרים רבים, וביניהם בפותח שער להגר"א ברוך פינקל זצ"ל (עמ' קעו), בדעת שלמה (ולבה, זמן מתן תורתנו. עמ' תי"ז), ובספר קדוש ישראל (אהרמן, בתוך ס' הליכות עולם עמ' ד').

רבים כתבו – ואביא מן החדש ממה שראיתי הלום בספר משיבת נפש (מנדלבוים, תשפ"ו עמ' 19

זה חלק מלשונו שם: בכל רצף ובכל דבר הניתן לחלוקה, אפשר ליטול חלק גדול יותר, קטן יותר, או שווה; וזאת או ביחס לדבר עצמו, או ביחס אלינו. והשווה' הוא ממוצע שבין העודף לבין החיסרון...

הממוצע היחסי אלינו, כוונתי לזה שאינו לא מעבר למדה, ולא פחות ממנה; וזה אינו אחד, וגם לא אותו הדבר לכולם. דרך משל, אם עשרה הם הרבה ושניים הם מעט, הרי ששש, הוא הממוצע ביחס לדבר עצמו... אבל הממוצע היחסי אלינו, לא כך יחושב. אם לאדם מסויים עשרה מנה של מזון, הם הרבה, ושניים הם מעט, אין נובע מכאן שהמאמן יצווה על שישה מנה. כי גם כמות זו, עשויה להיות רבה מדאי או מעטה מדי למי שאמור לקבלה...

כך, אם כן, כל מבין-דבר, נמנע מן העודף ומן החיסרון, ומחפש את הממוצע ובוחר בו; ולא את הממוצע של-דבר עצמו, אלא את הממוצע היחסי אלינו.

הסגולה הטובה, אם כן, עוסקת ברגשות ובפעולות, שבהם העודף הוא טעות והחיסרון זוכה לגינוי, ואילו הממוצע זוכה לשבח ולהצלחה... הסגולה הטובה היא, אפוא, מעין ממוצע, במידה שהיא חותרת אל הממוצע.

יתר על כן, אפשר לטעות בדרכים רבות... אבל להצליח, אפשר רק בדרך אחת (ועל כן האחד קל, והשני קשה: קל להחטיא את המטרה, וקשה לקלוע אליה). ומסיבות אלה, שייכים העודף והחיסרון לרשעות, והממוצע לסגולה הטובה: טובים אנו בדרך אחת, ורעים בדרכים רבות.

ב. הקצוות, כחולי וליקוי: אריסטו מדגיש כי כל חריגה מהאמצע – אם לצד העודף, ואם לצד החיסרון – היא "ליקוי", בעוד שהאמצע הוא השבת. הרמב"ם כידוע משתמש בלשון דומה, וקורא לקצוות "חולי הנפש".

ג. פירוט המידות: אריסטו מונה את אותן הדוגמאות שהביא הרמב"ם: האומץ, ממוצע בין פחדנות (חיסרון) לפזיזות (עודף). הנדיבות, ממוצעת בין קמצנות (חיסרון) לפזרנות (עודף).

ד. שיטת התיקון: בפרק 9 שם, אריסטו מציין כי כדי להגיע לאמצע, על האדם לעתים לנטות לצד הנגדי, לקצה אליו הוא נוטה בטבעו. בדומה למשל המקל המעוקם, שצריך לכופפו לצד הנגדי כדי שיתיישר. יסוד זה, הובא בשינוי לשון

שערי יצחק – השיעור השבועי

כל שהיא תפארת לעושיה וכו', שהכוונה למיצוע. אבל האברבנאל אומר, שהדבר אינו נכון. הפילסופים ככה אומרים, והרמב"ם סובר כמותם, אולם הדבר איננו נכון. הוא חולק על כך, אבל הוא מביא כי הם המקור. הרי האברבנאל, היה לו יד בחכמת חיצונית, ובספרי אוה"ע, כנודע למעיין בספריו.

וז"ל, ולא כיון במשנתו זאת, להזהיר בני אדם בהנהגת המדות, כפי החכמה המדינית וההתפלספות, לבקש הדרך האמצעי ולברוח מן הקצוות, כמו שחשב הרמב"ם ושאר המפרשים כולם.

כל המפרשים הלכו כמו הרמב"ם, אבל האברבנאל חולק ואומר כי לא זהו הפירוש. אולם בכל אופן הוא מגלה לנו, כי זאת התפלספות.

ולגבי השאלה שלי בעניין 'שביל הזהב', הוא – הר"ח לוי – עונה כך, בשאלת מרן שליט"א, מי הראשון שהשתמש בביטוי 'שביל הזהב' כצמד מלים.

נראה לי שמו"ר בחוש הריח החד, חושש שמקורו לא טהור. ואכן האם יתכן שהראשון הוא יצחק סאטנוב, משכיל זייפן, בספרו "משלי אסף" (תקל"א, 1771). שם, בפרק ב' פסוק ט', הוא כותב: "אל תט ימין ושמאל, כי אם בשביל הזהב תלך".

הביטוי הוא תרגום של המונח הלטיני: Aurea Mediocritas שהשתמש המשורר הרומי הורטיוס (לפני כ-2,000 שנה).

של זהב Aurea=

אמצע/מתונות. בתרגום חפשי לעברית: "אמצע הזהב" או "מתונות הזהב" Mediocritas= ההקשר: הורטיוס כותב בספרו Odes (ספר 2, שיר 10) שמי שבוחר ב"אמצע הזהב", חי בביטחון. רחוק מהלכלוך של העוני, ורחוק מהקנאה שמעורר העושר המופלג.

האם ידוע למו"ר מקור קדום יותר שהשתמש במלים האלו?

כעת הוא מחזיר את השאלה אלי.

האמת היא שאינני יודע. אינני זוכר. צריכים לחפש. אין לי זמן לחפש הדק היטב, ומי שיוכל שיחפש ויודיענו ושכמ"ה. בכל אופן, אותו יצחק סאטנוב, היה משכיל זייפן, הוא שחיבר את הסידור ויעתר

18 ד"ה ברם) שאין מהרח"ו חולק על עצם היותן מצוות דאורייתא, אלא שכוונתו לשאול מדוע לא נתפרשו בתורה פרטי המידות ודקדוקיהן כדרך שנכתבו שאר המצוות, אלא נכתבו כציווי כללי של 'זהלכת בדרכיו'.

אמר יב"ן, נלע"ד ליישב את תמיהת היעב"ץ, כי רק לפ"ד הרמב"ם 'זהלכת בדרכיו' קאי על המדות. אולם לפ"ד כמה ראשונים אחרים, זה לא עניין של מדות, אלא עניין של גמילות חסדים. כמבואר בגמרא בבא מציעא דף ל' ע"ב, והמקור במכילתא פ' יתרו, לגבי הפסוק 'והודעת להם את הדרך ילכו בה' [שמות י"ח, כ'], 'חז"ל דורשים, את הדרך, זו גמ"ת. ילכו, זה ביקור חולים. בה, זו קבורת מתים וכו' יעו"ש.

*

ובהמשך, הוא – הר"ח לוי – כותב, ומה שהעלה מו"ר בדרך אפשר לחלק בין רמות שונות במידות, מצאתי כדמותו בספר זכרון יעקב (מרל, ח"א עמ' מ'), שכתב וז"ל: ונלע"ד דיש שתי דרגות בדרך ארץ, חדא מדות טובות כלליות, וזו היא כוונת התנא, אם אין דרך ארץ אין תורה. ועל זה אמר הגר"ח ויטאל ז"ל דאינם נכללים בתרי"ג, מרוב פשיטותם שהם יסוד לכל המצוות. מיהו יש דרגא שנית, דהיינו שידקדק בפרטי מדותיו ליישר אותם בתכלית השלמות. וזה אי אפשר בלי תורה, כדתנן אם אין תורה אין דרך ארץ וכו'. ועל זה בא הכתוב לצוות והלכת בדרכיו, דהיינו להתבונן בדרכי ה' על פי התורה, ולפשפש בכל מדה ומדה, וליישר אותם בתכלית השלמות וק"ל. עכ"ל.

ודפח"ח שהם קרובים לדברי מו"ר.

תלמידך הק' חיב"א מני"ו.

על מכתבו זה, השבתי לו בזה"ל, כולי מלא שמחה ואורה. אשריך וירבו כמותך בישראל. והוספתי, אולי תזכה למצוא גם את המקור הראשון לביטוי הנפוץ 'שביל הזהב'.

*

ואח"כ הוא כתב אלי מכתב שני, ובו עוד תוספת 'ברכות' וז"ל, גם מדברי האברבנאל בספרו נחלת אבות (פ"ב ד"ה ואומר שכבר), נראה שזו דרך הפילסופים.

הרמב"ם הרי מפרש כך את המשנה באבות [פרק ב' משנה א'], איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם,

יצחק, ידוע שהוא היה מרושע, זייף והמציא מעצמו מאמרים חדשים כאילו הם מהזוה"ק. וגם עשה 'תיקונים' בסידור.

הוא היה מדקדק. לצערינו בשביל זה האשכנזים בדורותינו מתרחקים מדקדוק ומתנ"ך, מכיון שהמשכילים-כסילים שינו הרבה דברים.

הוא למשל 'תיקון' דברים בסידור, שיהיה כמו לשונות המקרא. למשל, מה זה 'שלא חיסר בעולמו כלום', בברכת האילנות? המלה 'כלום', איננה לשון המקרא. לכן הוא שנה וכתב, שלא חיסר בעולמו דבר. ככה הוא הדפיס. ישנם סידורים של אשכנזים שהושפעו ממנו, הם מתקנים בסידורים הרבה דברים שיהיה כפי לשון המקרא. הוא אחד מאלה אשר הובילו את המהלך הזה. לצערינו, אלו 'המשכילים', אשר צריכים מאד להיזהר מהם.

כמו כן, בהרבה סידורים כיום - ולצערינו הנני שומע כי גם הציבור שלנו התחיל כבר להתבלבל - את המלה 'ונחמתא' בקדיש, הם אומרים 'ונחמתא'. עושים סגול תחת החי"ת, במקום קמץ. חושבני כי גם הדבר הזה הוא ממנו, בטענה שלפי הדקדוק צ"ל סגול. ואם זה לא הוא, אזי זהו 'חבר' שלו.

וצריכים לשים לב לכך, כי קצת קשה לבטא כך את המלה, 'נְחַמְתָּא'. בשלושה קמצים זה אחר זה. החי"ת לא בסגול, אלא בקמץ.

שאלה מהקהל: אולי הדבר נמשך ממה שהחיד"א כותב על הרמב"ם, 'לשונו הזהב'?

תגובת מרן שליט"א: 'לשון הזהב' כן. אבל לא 'שביל הזהב', לא צמד המלים הללו. זה תולדה שלהם. הביטוי לשון הזהב, יש לו מקור טהור. הוא מליצה מן הפסוק גבי עכן [יהושע ז', כ"א] וְאָרָא בְּשָׁלָל אֲדָרַת שְׁנַעַר וגו' וְלִשׁוֹן זָהָב אֶחָד. והכוונה שם היא למתכת זהב שעשויה באריכות בצורת לשון.

המצאת המלה חנוכיה, מאת הרשעים, במקום מנורה, חנוכה.

דרך אגב, בעניין 'חוש הריח' שהזכיר הר"ח לוי, בזמנו [עייני במאמר הנדפס בקובץ דברי חפץ, גליון ה', תשרי התשע"ו בשכ"ז, מדף קצ"ט. ובשיעורי מוצש"ק וישלח ויישב התשע"א בשכ"ב, ויחי התשע"ב בשכ"ג, ויצא התשע"ג בשכ"ד, ויצא ומקץ התשע"ד בשכ"ה, וישלח ויישב התשע"ז בשכ"ח, וישלח התשפ"פ בשל"א,

פינחס התשפ"ג בשל"ד, נשא התשפ"ה בשל"ו, וישב התשפ"ו בשל"ז] דיברנו בעניין המלה חנוכיה, שהיא ג"כ באה מן הרשעים, ולצערינו היא נכנסה גם אל הציבור שלנו, אפילו אצל שופרי דשופרי.

שמחתי לראות - הראו לי - כי בחוברת דורות [פרשת מקץ התשפ"ו], גליון 766, דף 24. זאת חוברת של 'העדה החרדית', הם הביאו את מה שכתבנו על כך, ודיברו על הרשע הזה - אינני רוצה להזכיר את שמו - אשר הכניס את המלה הזאת. ובעצם זה בא מאשתו. אינני יודע האם היא היתה רק כמוהו, או יותר גרועה. עכ"פ משם הגיעה המלה הזאת, חנוכיה. תרבות יון הציונית.

והם מביאים גם מהגר"ח קניבסקי, שאמר בזה"ל, מה שקוראים היום 'חנוכיה', אין לזה זכר בפוסקים, וזה המצאה חדשה מכלל המלים המחודשות בלשון העברית, וראוי שלא לקרותה אלא כשמה 'מנורה'.

המלים הללו הם שלי, בעיני יצחק על ש"ע המקוצר, שאלו אותו על כך, והוא אישר שזה נכון. שמו לו את המלים הללו בפיו.

כדאי שהעורך יצרף את צילום הדף הזה, בסוף החוברת [מצורף בעמ' 24], בכדי לחזק שוב ושוב את העניין הזה. ולהתרחק מביטויים שבאים מן הגויים ומן הרשעים רח"ל.

*

הנני רואה שהזמן קצר, על כן אסיים בעוד דבר אחד שכתב אלי הר"ח לוי.

ובצאת שערי אורה, בחוברת האחרונה (שער"י בא עמ' 13) ראיתי הערת ידידנו הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א, שהוקשה לו לקבל כי "חכמים הראשונים", הכוונה לחכמי אומות העולם, וע"כ כתב שנראה ודאי שכוונת הרמב"ם לחכמי ישראל. והוסיף לכתוב בטו"ט, כי "את חכמי האומות מזכיר בלשונות אחרים, "חכמי יון, חכמי יון ופרס, חכמי הגויים הקדמונים, חכמי האומות".

לפע"ד נראה שביטויים אלו נכתבו רובן בהלכות קידוש החודש, כאשר אין לרבנו הרמב"ם שום מניעה לגלות מקורו. ברם בכל אשר נוגע להלי' דעות, כבר כתב הרמב"ם שדרכו להסתיר, כמו שכתב בהקדמתו לשמונה פרקים וז"ל: ואפשר שאביא לפעמים עניין שלם שהוא לשון איזה ספר מפורסם אין בכל זה רוע וכו' ואע"פ שלא אזכיר אמר פלוני אמר פלוני וכו', אולי אגרום שיכנס

שערי יצחק – השיעור השבועי

שהרמב"ם צודק, כי אם הוא כותב במפורש שזה מהם, אזי רבים לא היו מקבלים.

הדברים עדיין אינם מושלמים, אין לי יכולת כעת ללבן את הדברים מספיק. צריכים עוד לשפשף וללבן אותם.

ויש להוסיף על האמור לעיל ד"ה ולפע"ד, שהרמב"ם כתב את זה לא רק בהלכות קדוש החדש, אלא גם כן בעניין קידוש החדש שבהלכות יסודי התורה פרק ג' הלכה ה'. אך יש להעיר שאת התואר חכמי הרופאים, הזכיר בהלכות דעות פרק ד' הלכה י"ט.

ולגבי תשובת ידידנו הנעלה הרה"ג חיים לוי שליט"א, לענ"ד יש להשיב, שבשמונה פרקים העלים לגמרי את שם האומר, אבל כאן כתב גילה שהאומרים הם חכמים הראשונים. ואפילו אם כאן היתה לו איזו סיבה שלא להעלים, די היה לו לכתוב חכמים סתם, כמו ברוב ככל המקומות, ומדוע כתב חכמים הראשונים. ועוד, מדוע נקט לשון ציוו, אחר שאין שום כח לצוואות חכמי האומות, היה לו לכתוב אמרו. ואעיקרא, הלא בהדיא כתב הרמב"ם בשמונה פרקים, שלזה נתכוונו רבותינו ז"ל במה שאמרו כל השם ארחותיו וכו'. ואם כן בודאי אליהם נתכוון גם במה שכתב כאן, ציוו חכמים הראשונים שיהא אדם שם דעותיו תמיד וכו'. וכי מפני שמכח דברי חכמי האומות בא לכלל הבנה זו בדברי רבותינו ז"ל, יצטרך לייחס זאת לחכמי האומות ולא לרבותינו ז"ל שלפי דעתו אף הם נתכוונו לכך. איתמר.]

אבל מה שצריכים לדעת לכלהפחות הוא, שהרמב"ם היה צדיק גדול, שאיננו מגיעים לקרסוליו. ורבים סוברים, שהרמב"ם אפילו בפילסופיותו, מתכוון לדברים גבוהים מאד. בכל אופן, הוא היה מאמין גדול ועצום, עם יראת שמים חזקה. אין ספק שהוא התכוון לשם שמים גמור. לכן מן הבחינה הזאת, הדבר כשר למהדרין, כפי שאכן ראינו כי כל גדולי ישראל החרו החזיקו בזה אחריו.

ברם אומר לכם כבר כעת את הסוף, לפי הנראָה. התברר, כי לגבי העניין הזה של דרך המיצוע, ישנו לכך מקור בספרא דצניעותא, שבספר הזוה"ק. זה נקרא מתקלא, דהיינו משקל. מה שכתוב שם לגבי המשכן. הרמב"ם בשכלו הזך והטהור, כיוון למאמר הזה, שם כתוב כמעט במפורש את עניין השיקול של-אמצע.

בעז"ה לאט לאט הדברים יתבררו ויתבהרו. והשם ברוך הוא יזכנו על דבר כבוד שמו.

בלב מי שאינו מקובל עליו שם אותו אדם וכו' לפיכך נראה לי להשמיט. עכ"ל. וא"כ אין זה פלא שהרמב"ם מלביש עליו שם מוסתר בשם "חכמים הראשונים", מפני אלו שלא יקבלו את דבריו.

הוא עונה על כך תשובה טובה. זהו רעיון דק שהוא אומר, ברם חושבני כי הוא ביסודו אמיתי. הרמב"ם אכן כתב כך בהל' קידוש החדש, חכמי יון וחכמי פרס. כי שם לא היה לרמב"ם שום מניעה לגלות את המקור. משא"כ בעניין שלנו, לגבי המיצוע במדות, הרמב"ם לא רצה לכתוב את המקור.

רואים זאת ג"כ בהקדמתו לשמונה פרקים, כדבר האמור, ונרחיב להביאם כלשונם, ודע, כי הדברים אשר אומר בפרקים אלו, ובמה שיבוא מן הפירוש, אינם עניינים שהתעוררתי עליהם מעצמי, ולא פירושים שחידשתים, אלא הם עניינים מלוקטים מדברי חכמים במדרשות ובתלמוד וזולתו מחבוריהם, וכן מדברי הפילוסופים הקדמונים והחדשים, ומחיבורי הרבה מבני אדם, וקבל האמת ממי שאמרה. ופעמים אפשר שאביא מאמר שלם, שהוא לשון ספר מפורסם, ואין בכל זה רוע, ואיני אומר בשמי מה שאמרו מי שקדמני, שהרי כבר הודעת על כך, אעפ"י שאיני מזכיר אמר פלוני אמר פלוני, הואיל וזו אריכות שאין תועלת בה.

כעת הוא מוסיף עוד דבר, וגם אפשר שאכניס בזה בלב, מי שאין מקובל עליו שם אותו האיש, שהמאמר ההוא נפסד, וטמונה בו איזו רעה שאינה ידועה לו. אינני מזכיר את האומר, כי אני רוצה את התועלת. הנני משמיט את שמו של-אומר, כי אם אומר למשל כי מי שאמר זאת זהו אריסטו, אזי לא יקבלו. לכן אני כותב זאת בסתם.

לכן אומר הר"ח לוי, בהלכות קידוש החדש, הרמב"ם לא היה איכפת לו לא לגלות. אבל בנ"ד הרמב"ם בהלכות דעות רצה להסתיר את המקור, הוא לא רצה לכתוב שזה מהם.

חושבני כי הוא אומר רעיון יפה. הדבר אינו פלא שבנ"ד הרמב"ם השמיט זאת, כי ישנם כאלה שלא יקבלו את זה.

והוא מסיים, כמו שעשו מקצת חכמים בדורו של רבי אברהם גרודזינסקי, והרב אייזיק שר זצ"ל.

הנה הם עלו על כך, הם כנראה הבינו מעצמם – או נודע להם – כי הדבר בא מחכמי אומות העולם, ולכן הם זיתרו על זה. א"כ זו הוכחה למפרע

חיזוק הרישום לישיבת איתן התורה שבעיר אלעד ת"ו, לבחורים מצויינים.

ברוך ה', ידידנו הרב הגאון יונה קלואן הי"ו נמצא כעת כאן אתנו, ראש ישיבת איתן התורה שבעיר אלעד ת"ו. כאשר נשמע עוד מעט את מדברותיו. יהי רצון שבעז"ה ימשיך את הדרך, והשם ברוך הוא ימלא כל משאלות ליבו וליבנו וליבכם לטובה ולברכה, אכי"ר. ברוך הבא בשם ה'.

יש לנו פה את עניין הישיבה הקטנה (לעת-עתה) איתן התורה, לקראת הרישום לשנה הבאה שתעל"ט. אינני יודע האם להגיד ישיבה חדשה, כי זאת כבר איננה ממש ישיבה חדשה, בעיני היא נחשבת כבר כיישיבה ותיקה, היא ב"ה כבר תקעה יתד במקום נאמן, ב"ה ישנה הצלחה גדולה בישיבה, בס"ד מכילה ארבעים וחמשה תלמידים, כן ירבו. ב"ה תלמידים מובחרים ומצויינים. זאת זכות גדולה שזכינו, שהישיבה הזאת קמה ועמדה על הרגליים.

ויש ב"ה ראש ישיבה המסור בלב ונפש לישיבה, והצוות המובחר והחשוב אשר מסור גסכון. אני יכול להגיד לכם זאת לא משמועות, אלא אני בעצמי נוכחתי בכך, אף כי בלי כוונה מראש. הייתי מעורב קצת באיזה עניינים, וראיתי כמה שהעניינים שלהם פקוחות על כל דבר קטן, כל איזו סירכא, כל איזה חשש מסויים, הם מיד מטפלים בכך, לסתום כל חור, בכדי שלא תהא חלילה פירצה. בבחינת סור מרע ועשה טוב.

העמידו את הישיבה על בסיס חזק, להשגיח על עלייתם הרוחנית, גם מבחינת יראת שמים, וגם מבחינת הלימוד. שמעתי על ה'הספקים' הגדולים, ועל כך שבהדלקת נרות חנוכה - כפי מנהג הישיבות הקד' - מוכרים דפי גמרא, ועל סיום ש"ס משניות. אשריהם ואשרי חלקם. הייתי שם כמה פעמים, בפעם האחרונה כשסיימתי את השיחה בפני התלמידים, אמרתי שאפשר לשאול שאלות בעניינים שונים, חשבתי שישאלו שאלות פשוטות ורגילות. הופתעתי לשמוע שאלות של למדנים, תלמידי חכמים. לולא שראיתי ושמעתי, לא האמנתי. בחורים צעירים שעדים לגדולות בעזה"ת.

ב"ה ישנה כאן סיעתא דשמיא גדולה, כי הישיבה קמה על הרגליים כבר מזה כשנתיים, וב"ה הצליחה יותר מישיבות רבות אחרות, כי ישנם כבר 45 בחורים, 'אתרוגים תימנים כשרים למהדרין מן

המהדרין. לא סתם בחורים, אלא בחורים מצויינים, ממש 'מסלתה ומשמנה'. כן ירבה וכן יפרוץ. אכי"ר.

לוח חזרה על הלכות טהרה
ללימוד יומי בימי השובבי"ם
מתוך ספר 'שלחן ערוך המקוצר' חלק יורה דעה כרך קדושה

פרשת ש'מות	
☐ חזרתי	יום א' סיל' קנ"א - א, ב
☐ חזרתי	יום ב' סיל' קנ"א - ג, ד, ה, ו, ז
☐ חזרתי	יום ג' סיל' קנ"א - ח, ט, י, יא, יב
☐ חזרתי	יום ד' סיל' קנ"א - יג, יד, טו
☐ חזרתי	יום ה' סיל' קנ"א - טז, יז, יח
☐ חזרתי	יום ו' סיל' קנ"א - יט, כ
☐ חזרתי	ש"ק סיל' קנ"א - כא, כב, כג

פרשת ו'ארא	
☐ חזרתי	יום א' סיל' קנ"ב - א, ב, ג, ד, ה, ו, ז
☐ חזרתי	יום ב' סיל' קנ"ב - ח, ט, י, יא, יב, יג
☐ חזרתי	יום ג' סיל' קנ"ב - יד, טו, טז, יז, יח, יט
☐ חזרתי	יום ד' סיל' קנ"ג - כ, כא, כב, כג, כד. קנ"ג-א
☐ חזרתי	יום ה' סיל' קנ"ג - ב, ג, ד, ה, ו, ז
☐ חזרתי	יום ו' סיל' קנ"ג - ח, ט, י, יא
☐ חזרתי	ש"ק סיל' קנ"ג - יב, יג, יד, טו, טז

פרשת ב'א	
☐ חזרתי	יום א' סיל' קנ"ד - א, ב, ג
☐ חזרתי	יום ב' סיל' קנ"ד - ד, ה, ו, ז, ח, ט, י
☐ חזרתי	יום ג' סיל' קנ"ד - יא, יב, יג, יד
☐ חזרתי	יום ד' סיל' קנ"ד - טו, טז, יז, יח, יט
☐ חזרתי	יום ה' סיל' קנ"ד - כ, כא, כב, כג, כד
☐ חזרתי	יום ו' סיל' קנ"ד - כה, כו, כז, כח, כט
☐ חזרתי	ש"ק סיל' קנ"ד - ל, לא, לב, לג

פרשת ב'שלח	
☐ חזרתי	יום א' סיל' קנ"ה - א, ב
☐ חזרתי	יום ב' סיל' קנ"ה - ג, ד
☐ חזרתי	יום ג' סיל' קנ"ה - ה, ו
☐ חזרתי	יום ד' סיל' קנ"ה - ז, ח, ט, י
☐ חזרתי	יום ה' סיל' קנ"ה - יא, יב, יג, יד
☐ חזרתי	יום ו' סיל' קנ"ה - טו
☐ חזרתי	ש"ק סיל' קנ"ה - טז, יז, יח

פרשת י'תרו	
☐ חזרתי	יום א' סיל' קנ"ו - א, ב, ג
☐ חזרתי	יום ב' סיל' קנ"ו - ד, ה
☐ חזרתי	יום ג' סיל' קנ"ו - ו, ז
☐ חזרתי	יום ד' סיל' קנ"ז - א, ב
☐ חזרתי	יום ה' סיל' קנ"ז - ג, ד
☐ חזרתי	יום ו' סיל' קנ"ז - ה, ו, ז, ח, ט
☐ חזרתי	ש"ק סיל' קנ"ז - י, יא, יב, יג

פרשת מ'שמיים	
☐ חזרתי	יום א' סיל' קנ"ח - א, ב, ג, ד, ה
☐ חזרתי	יום ב' סיל' קנ"ח - ו, ז, ח
☐ חזרתי	יום ג' סיל' קנ"ח - ט, י, יא
☐ חזרתי	יום ד' סיל' קנ"ח - יב, יג, יד
☐ חזרתי	יום ה' סיל' קנ"ח - טו, טז, יז, יח, יט, כ, כא
☐ חזרתי	יום ו' סיל' קנ"ח - כב, כג, כד, כה, כו
☐ חזרתי	ש"ק סיל' קנ"ח - כז, כח, כט

חדש!

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבל ישירות לכוויל
הלכה יומית על הלכות טהרה
לפי סדר ההספק הנ"ל כולל שאלות לחזרה על ההספק השבועי
המועוניין ישלח בקשה להצטרפות בדוא"ל: or@shtaygen.co.il

חנוכה של מתיוונים?

כמו באותו מאמר משוקץ, נשוא מאמרנו, שביקשו אותם "מתיוונים" אב"י וחותנו יונאס וחבר מרעיהם שר"י, לנצל את קדושת חג החנוכה והחשמונאים להחדיר לאומיות וצינונות תוך כדי התגרות באומות והמטת סכנה על כל הישוב, וכמו בכל דבר קדוש שטימא אותו מתיוון ב"י שר"י והפך מקודש לחול ה"י, הרי שבעיקר פשטו טלפיהם לחלל את ימי החנוכה המקודשים, נצחונם של טמאים ביד טהורים וזדים ביד עוסקי התורה, 'לחג' של כח ויפוי!... את בני חשמונאי הקדושים, הפכו לגבורים 'לאומיים' בעלי כח גופני... ב"י שר"י ביקש לעקור מקדושת חג החנוכה את כל משמעותו, והציג אותו עירום מכל תוכן רוחני, בדיוק להיפך מתקנת חז"ל על ימי החנוכה המראים את השראת השכינה בתוכנו.

הוא הטמיע מושגים חדשים, במאמריו הרבים הפך את כל ענינו של חנוכה לחולין, הוא כתב מאמרים רבים, וכן מחזות והצגות על 'חנוכה' שהוצגו בציבור פורקי העול. לדאבון כל לב, השפעתו הרבה בזה חלחלה והשפיעה למשך דורות רבים של פרי ביאושי הציונים עד היום הזה. בודאי אילו היו "היוונים" רואים כל זאת בעיניהם, הרי שהיו מתפארים מאוד ב'חנוכה' שכזה... שהרי ממש לכך הם התכוונו!...

'חנוכה' ו'סביבון' - ממקום קדוש יהלכון? או שמא...

אחרי שהזכרנו את אותו רשע - ומעלליו בחנוכה, נעורר לשים לב למילים בהם ישנם המכנים את מנורת החנוכה - בשם 'חנוכה', ואת ה'דריידיל' - בשם 'סביבון', מבטן מי יצאו מילים אלו, והאם ממקום קדוש יהלכון? כפי הידוע מילים אלו 'הומצאו' על ידי בני משפחתו של אותו רשע.

בעבר נקרא הכלי בו מדליקים את נרות החנוכה 'מנורת חנוכה' או בסתם 'חנוכה', וכבר בתלמוד ירושלמי זה מכונה חנוכה, כך לשון הירושלמי (שבת ב' א') "אסור לראות מטבע לאור החנוכה". וכך נקראת בפיות בני תימן - שקבלתם נאמנה וקדומה כידוע.

אמנם, כבר לפני קרוב למאתים וחמישים שנה, נזכרה מילה זו בשו"ת שדה הארץ להגאון רבי אברהם מיוחס זצ"ל מגדולי חכמי הספרדים בירושלים (סימן ל"ח), אך הוא כותב זאת בלשון 'חנוקיה' כפי שהיו מכנים בלשון היהודית ספרדית - ה'לאדינו'.

יש שכתבו שלא לקרוא למנורת החנוכה 'מנורה' סתם, כדי להבדיל בינה לבין מנורת בית המקדש שהיא הנקראת בסתמא 'מנורה', וזו 'מנורת חנוכה'. והיו אף שרצו ללמד זכות על השימוש במילה זו כדי שלא לומר מנורה שישמע כמנורת המקדש. אך הגאון ר' יצחק רצאבי שליט"א מגדולי רבני תימן יצא בקצף על הדברים: "וכי מפני נדנדוד של חסידות, נלך אחרי לשון רשעים מחריבי היהדות".

כך גם אמר הגאון רבי חיים קניבסקי זצ"ל: מה שקוראים היום 'חנוכה', אין זכר לזה בפוסקים, וזה המצאה חדשה מכלל המילים המיוחדות בלשון העברית, וראוי שלא לקרותה אלא כשמה "מנורה".

הנה, אף שלמילת 'חנוכה' מצאנו רמז קדום, אך המילה 'סביבון' הומצאה על ידי בנו של אב"י, אין לה כל מקור קדום, וכולה פרי ביאוש של אותו רשע.

וכתבו חכמי זמננו שמן הראוי היה שלא להשתמש במילים אלו, בפרט בימים קדושים אלו - בהם אנו מזכירים נצחונם של עוסקי תורה על הזדים.